

София
Българска република

Година X.

София. Юни 1938

Лига 6 (96)

Илюстрация ИЛИНДЕНСКЪ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Стоанъ войвода — отъ Кольо Недѣлковски
2. Животът и дѣлото на Кирила и Методия — отъ Никола Филиповъ
3. Костенарийски рев. районъ — отъ Кирякъ Шкуртовъ
4. Развоя на революционното движение въ Одринския виляетъ — отъ Л. Димитровъ
5. Съ Пере Тошевъ отъ Битоля до София — отъ Петъръ Яцевъ
6. Изъ нескончаемитъ страдания ва Македонския българинъ
7. Габровскиятъ бой — отъ Г. Ив. Бѣлевъ
8. Църковно-учебното дѣло въ Кайлярска околия — Емборски районъ — отъ Ил. Ивановъ
9. Положението
10. Идеята за отечество

СЪДЪРЖАНИЕ
НА ТЕХНИЧЕСКА И ПЕЧАТНА
ФЕДЕРАЦИЯ
DE LA PRESSE TECHNIQUE ET GRAVURE

Българска Земедѣлска и Кооперативна Банка

Основана 1864 година

Обслужва съ кредитъ българското народно
стопанство.

Извѣршва всички банкови операции, приема спестовни влогове, срочни и безсрочни,
при най-износни условия.

СЕДАЛИЩЕ И УПРАВЛЕНИЕ ВЪ СОФИЯ.
100 клона и 48 агенции въ всички производителни земедѣлски градове и села. 250 популярни банки въ цѣлата страна, които извѣршватъ влогово-акредитивна служба.

ПРОТИВЪ МОЛЦИТЕ имате само едно сигурно и ефикасно средство

АНТИМИТЬ ФЛАЙ-ТОКСъ

Искайте двойната синя кутия съ надпись:

„ANTIMITE FLY-TOX“

Всѣка кутия струва 10 лева

ОРИГИНАЛНИЯ ФЛАЙ-ТОКСъ се продава
само въ сини запечатани кутий които но-
сятъ надпись:

„FLY-TOX“

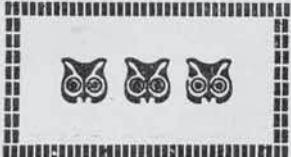
За наливно искайте да Ви се отлива само отъ голѣмъ
бидонъ снабденъ съ специалната патентъ наливачка.

ПОМПИТЬ съ надпись „FLY-TOX“ сѫ най-икономични,
солидни и даватъ най-ситна струя — облакъ, съ
която се постигатъ желанитъ резултати.

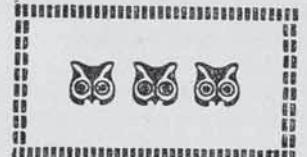
Депозитъ „ТЕМЕЛЬ“ А. Д. — София.

Ул. „Веслецъ“ № 6. Тел. 2-33-67, 2-26-35

Илюстрация ИЛІНДЕН

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телефон. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.

Списание то е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщението съ окръжно № 40,350 отъ 28. XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“ 5. — Sofia, Bulgarie.

Сто'анъ войвода

На млади, море, години
Сто'анъ ми пушка нарами
Излѣзе в'гора зелена
Со буйна — в'брна дружина

Излѣзе, море, заоди
И лута борба заводи
Со тиа пуста тиранни
Цѣлъ народъ що го затреа.

Не може Сто'анъ да гледа
Да гинатъ млади юнаци
На таа пуста тунина
Тунина — църна проклета.

А други в'гора зелена
Пѣсни да пѣватъ срѣдъ неа
Пѣсни за силни войводи,
Пѣсни за борби кървави.

Нели му, море, дотегна,
Дотегна животъ айдушки;
Тешка го тага налегна
На гради машки юнашки.

Тага за майка сирота
Одамна що я оставилъ,
И лична млада невѣста
Со машко дете на раци.

Се така Сто'анъ навѣанъ
Отъ тиа мисли измаченъ
Търгна со мака на срѣде
И викна пѣсна запѣва

— Ей гиди, горо, майко ле,
Доста ми стреа правѣше,
Со надешь душа пълнеше,
И лути рани церѣше.

Доста ме вода поеши
Отъ твойтѣ бистри извори
И пѣсни, горо, слушаше
Отъ душа пуста айдушка.

Со таа пѣсна младъ Сто'анъ
Изоди пусти друмови,
Достаса и се доближи —
До таа рѣка голѣма.

Отъ рѣка страшна пусиа
Со силенъ гласъ му извила:
— Сто'ане, постой, почекай
Позапри и се предади.

Уще ми гласотъ ечеше
Низъ таа рѣка широка
Засвире куршумъ пропищѣ
Онаа пѣсна проклета.

Сто'ана право погоди
Смѣртна му рана отвори
Издѣхна Сто'анъ загина
Срѣдъ младос буйна юнашка.

Кольо Недѣлковски — Огъ Велесъ — младъ вътороженъ пѣвецъ на народни идеали, който, покрай борбата съ трудностите на живота, все намира време да възпѣе своите чувства и преданост къмъ роденъ край и коннечъ за народна свобода.

Животъ и дѣлото на Кирила и Методия

Отъ славянските народи нашиятъ народъ пръвъ създаде своя държава и прояви бръзъ културенъ напредъкъ. Това се дължи на редъ причини. Преди всичко, българитѣ се заселиха въ области съ нѣколко културни наслоения — тракийско, елинско и римско — има следи и отъ критско-микенската или егейската култура, която е процъзвѣла преди елинската. Отъ друга страна, отсамдунавска България попадна подъ силното влияние на византийската култура, която представя смѣсь отъ старата елинска култура и елементи отъ близко-източните култури. И друго: прабългаритѣ, които основаха нашата държава на Балканския полуостровъ, споредъ най-новите изследвания, сѫ стояли на доста високо културно равнище, като сѫ възприели по-рано елементи отъ източни култури, а също, следъ като се настанили между Волга, Азовско-море и Кавказките планини, сѫ изпитвали културното влияние на Византия, съ която имали широки връзки. Знае се, напр., че Кубратъ, башата на Аспаруха, се покръстилъ въ Цариградъ и завързъ голѣма дружба съ Византия.

Разкритията при разкопките въ Плиска, Мадара и Преславъ удивиха не само наши, но и чужди историци. Тѣ свидетелствуватъ за твърде високата култура на България, която е била най-културната страна въ Източна Европа подиръ Византия и е играла ролята на просвѣтителка на другите славянски народи.

Най-крупното културно дѣло отъ тази епоха на наша история е *създаването на славянската азбука отъ светите братя Кирилъ и Методий*. Това дѣло има общочовѣшки характеръ, и ние имаме право да се гордѣемъ, защото първите славянски книжовни произведения сѫ излѣзли на тогавашния нашъ езикъ — наречието на славяно-българитѣ около Солунъ, тѣхния роденъ градъ, населенъ въ IX вѣкъ повече съ славяни. Баша имъ Лъвъ е билъ на византийска служба — друнгаръ, т. е. помощникъ, на военачалника въ Солунъ.

Методий, по-голѣмиятъ братъ, изпърво билъ управителъ 10 години на славянска областъ, подвластна на византийския императоръ, също заминалъ въ Мала-Азия и постъпилъ въ монастиръ, а

Константинъ постъпилъ въ висшата школа при императорския дворъ въ Цариградъ, и добилъ философски, богословски и други научни познания. Отличавалъ се съ необикновени умствени дарби и билъ нареченъ „философъ“. Освенъ майчиния му славянски, т. е. старобългарски езикъ, той знаелъ гръцки, латински, еврейски и други източни езици. Билъ красноречивъ и участвувалъ въ разни пренятия по религиозни въпроси, а като ученъ, билъ изпрашанъ съ важни мисии при арабите въ Багдадъ, при хазарите въ Южна Русия, въ Венеция и др. Най-после той отишълъ при брата си Методия въ манастира при планината Олимпъ, въ Мала-Азия. И тамъ двамата братя съставили славянската (старобългарската) азбука. Черноризецъ Храбъръ, близъкъ съвременникъ на Константина и Методия въ своята бележита статия „О писменъхъ“ (за букви) съобщава, че азбуката е била съставена въ 855 година, а въ края на 862 г. тѣ, придружени отъ свои ученици, заминали съ готови вече църковни книги, преведени отъ гръцки на старо-български езикъ, за Велико — Моравия, изпратени отъ византийския императоръ Михаилъ III, по молбата на князъ Ростиславъ, който го молилъ да му проводи проповѣдници на славянски езикъ. Тукъ св. братя развили голѣма дейност, като водили борба съ нѣмското латинско духовенство. Подиръ 4-годишна дейност въ Велико-Моравия тѣ заминали за Римъ, посрещнати радушно отъ новия папа Адриянъ II, който благословилъ тѣхното дѣло. Отъ пресилена работа, Константинъ падналъ боленъ и приель монашеството, като се нарекълъ Кирилъ, и починалъ на 14 февруари 869 г. — на 42 годишна възраст. Тѣлото му било погребено въ църквата „Св. Климентъ“ въ Римъ. Методий билъ назначенъ архиепископъ на Панония и Велико-Моравия, но билъ преследванъ отъ латинските владици, осъденъ и хвърленъ въ затворъ. Освободенъ отъ папата, той продължила своята апостолска дейност въ Велико-Моравия и на 6 априлъ 885 г. починалъ и билъ по-гребанъ въ Велеградъ (Велико-Моравия).

Въпросът за народностния произходъ на Кирила и Методия, които направиха нашия старъ езикъ пръвъ книжовенъ езикъ, класически книжовенъ езикъ на славяните, напоследъкъ се разгледа обстойно върху филологическа основа, т. е., подложи се на подробенъ анализъ езикътъ, на който тѣ създавали отъ гръцки. Професоръ Погорѣловъ, отъ университета въ Братислава, излѣзе неотдавна съ две статии: „Народността на славянските апостоли (1927 г.)“ и — „Кирило-Методиевиятъ преводъ на евангелието“, (1932 г.). Съ редица доводи отъ филологически характеръ проф. Погореловъ доказва, че Кирилъ и Методий съ били славяни, т. е. българи отъ Солунъ. Тѣ не познавали гръцкия езикъ съ такова съвършенство, съ каквото съз-

навали наречието на славяно-българите въ София, и неговите доводи провалиха доводите на онѣзи учени, които поддържатъ гръцкия народностенъ характеръ на Кирила и Методия.

Светите братя имаха достойни ученици. Тѣ продължиха тѣхното дѣло въ България, дето на мѣриха горещъ приемъ отъ князъ Бориса, който имъ създаде условия за книжовно-просвѣтна дейност. И славяно-българската книжнина почна да се развива бързо. Въ времето на Бориса и Симеона възникнаха две книжовни школи: *Охридската на Климент и Преславската на Наума*. Презъ царуването на Симеона старобългарската книжнина преживѣ своя „златенъ вѣкъ“. Тогава освенъ високообразования царь Симеонъ, съ работили на книжовното поле редица писатели: Климентъ — за него се мисли, че е съставилъ втората старобългарска азбука — *кирилицата*, която съ време замѣсти глаголицата у насъ, руситѣ и сърбитѣ — Йоанъ Екзархъ, Епископъ Константинъ, Президентъ Григорий, Черноризецъ Храбъръ и пр. — Запазени съ трудове и отъ други неизвестни наши писатели отъ тази епоха. Малко по-късно се подвизаватъ Президентъ Козма, авторътъ на прочутия трудъ *Беседа противъ богомилии*.

Нашата тогавашна книжнина е твърде богата откъмъ съдържание. Погрѣшно се мисли, че тя има изключително църковно-религиозенъ характеръ: тя изобилства и съ *свѣтски* елементи. Нѣкои отъ книжовниците проявяватъ значителенъ писателски даръ и широка ерудиция...

Такава книжнина сме имали ние — българите — въ тази срѣдновѣковна епоха — втората половина на IX в. и първата половина на X в. Имали ли съзтогава книжнина на своя езикъ днешните по-культурни отъ насъ голѣми европейски народи: германцитѣ, французи, италиянцитѣ и англичанитѣ? — Съвсемъ не! Народностната книжнина у тѣхъ се появява едва въ *втората половина на срѣдниятъ вѣкове!*..

Нашата книжнина съдействува да се развие книжината и на другите славянски народи. Изпърво книжиниятъ езикъ у тѣхъ е билъ *старобългарскиятъ*, който е билъ използванъ и отъ северните наши съседи — румънцитѣ, които създавали изобщо подъ влиянието на нашата срѣдновѣковна култура. Нашите книжовни произведения съзпрониквали и въ западна Европа, дето се превеждали на чужди езици.

И тази културна роля, която е играла нашата родина, се дължи на дѣлото на Кирила и Методия, които нашиятъ великъ поетъ и революционеръ Христо Ботевъ нарича „наши солунски братя и гении, които създавали знаменитото събитие въ нашата бурна история“.

Никола Филиповъ.

Костенарийски рев. районъ

Мѣстоположение и рев. организиране

Костенарийскиятъ районъ е най-югозападния край на Костурско. До тукъ се слуша българската речь. На югъ и западъ отъ тѣзи села почва гръцкиятъ елементъ.

Костенарията е разположена на две бърда — разклонения на планините Горуша и Одре и се състои отъ следните чисто български села: Изглибе,

Госно, Старичани, Псоре, Лудово, Жужелци, Долени, Монгила, Марчища, Осничени, Лувраде, Езерецъ, Либишово, Бойне, Тиковища, Нестиме, Шкрапаръ Бѣла Църква, Песикъ, Марковени и Семаси — и отъ смесените (съ турци) села: Желинъ, Цаконе, Брѣщене, Желегоже и Галища; чисто турски — Забърдени и Вичища.

Най-голъмото село брои 80 къщи, а най-малкото 10.

Названието си Костенария носи отъ кестеневитъ гори, съ които единиятъ хълмъ отъ разклонението на Одре планина е обрасълъ.

Преди 1890 г. имаме първи български училища само въ селата Галища, Желинъ, Желегоже и градец Хрупища; въ другите села чрезъ селските чорбаджии Костурскиятъ гръцки владика бъше създадъл по-голъмо влияние, и за да се не създаватъ междуособици въ селата, населението очакваше по-благоприятни времена.

Градецътъ Хрупища, стоящъ на изтокъ отъ Костенарията, макаръ и нахийски центъръ, по търговия и пазаръ биеши всички околовиски центрове и всъки вторникъ ставаше пазаръ, посещаванъ дори отъ Кайларско и Биглишко.

Благодарение на благодетеля Георги и Василь Бабулеви и родолюбивите първенци: Никола Чкоевъ, Яни Драшковъ, Янко Кръстевъ, Яни п. Паскалевъ, Дино Кираджиата, Кирязо и Томо Сикавица, братя Димови и др. Хрупища успѣ още презъ 1883 г. да си отвори българско училище на чело съ учителя Апостолъ Калояновъ отъ с. Загоричени.

Въпрѣки всички интриги и подкупи на гръцкия владика училището се запази до край и напоследъкъ се разшири въ класно.

Презъ 1899—900 уч. год. главенъ учителъ въ Хрупища е неустрашимият Кузо Стефановъ отъ с. Загоричани. Голъмъ деятели въ революционното дѣло, той успѣ да посвѣти на дѣлото братя Тодоръ и Христо Чукови и Георги Гучевъ отъ с. Осничени, Константинъ Вълчовъ отъ с. Марчища, братя Карапетови отъ с. Монгила и Нуто Дачовъ отъ с. Старичани.

Сѫщата 1899 година пониква споръ между благодетеля Георги Бабулевъ и Селимъ бей за нѣкакво взимане. Бабулевъ осаждда Селимъ бей и взима изпълнителенъ листъ отъ сѫда. Озлобенъ отъ това, последниятъ туря засада на пѫтя отъ Костуръ за Хрупища въ мѣстността „Гладно поле“, убива Бабулева и му отнема изпълнителния листъ.

Нѣколко месеца следъ това Околоискиятъ войвода Петровъ постави засада на мѣстото, кѫдето бѣ убитъ Георги Бабулевъ, и убива Нурединъ ефенди, голъмъ изедникъ, тѣсть на Селимъ бей. За нещастие на върха „Фурка“ имало патраулъ отъ стражари, които преследватъ четниците и при отстѣплението войводата хвърля гуната, въ която имало писмо отъ околните комитети.

Понеже въ писмото се е пишело за нѣкой Кузо, властът предпрема хайка на Кузовци и залавя учителя Кузо Стефановъ, Кузо Димитровъ отъ с. Манякъ и др.

Кузо Димитровъ Маняски отъ страхъ да не издаде тайната разпорва съ ножче корема си въ затвора, но въ болницата спасиха живота му. Следъ амнистията той постѫпи въ Костенарийската чета.

Следъ изчезването на Кузо Стефановъ отъ Хрупища дѣлго време нѣма кой да се нагърби съ организирането на Костенарията, та едва презъ 1902 г. се намѣри достоенъ и решителенъ замѣстникъ, Георги Христовъ, отъ с. Шкрапаръ, завършилъ гимназия, преданъ всѣдѣло на дѣлото.

Презъ 1902 год. м. юни В. Чакалarovъ съ други осъмь души четници отива въ с. Нестрамъ да уреди нѣкоя комитетски смѣтки. За да сплаши

нѣколко души той ги отвлече въ гората и прѣсна слухъ, че харамии арнаути сѫ ги отвлекли.

Отъ с. Нестрамъ Чакалarovъ влиза въ кореспонденция съ Георги Христовъ отъ Хрупища и се прехвѣря въ Костенарията на планината Одре.

Поради случилото се въ Нестрамъ отъ всѣкїде се раздвижи войска и едно отдѣление начело съ Мехмедъ Нестимски, голъмъ специалистъ-откривател на стѣшки като копой по заекъ, обхождатъ Одре и насмалко щѣль да открие четата.

Следъ утихване на потеритъ Георги Христовъ отива въ с. Осничени, подготвя почвата и повиква четата, та Осничени — първо се покрѣсти въ революционното дѣло.

Отъ тукъ четата идва въ с. Жужелци посрещната отъ Стерио Шальовъ, Кирязъ Апостолски и др.

Движенето до селата и града на Георги не остана незабелязано отъ чорбаджии отъ другите села.

Една недѣля презъ м. юлий 1902 год. следъ черковенъ отпускъ чорбаджи Коста Януловъ, много влиятеленъ предъ турцитъ и гръцкия владика, ми каза: „Даскале, (азъ до тогава бѣхъ гръцки даскалъ) отъ нашето село — Старичани — има само единъ човѣкъ — Нуто Дачовъ — който се сношава съ Хрупишкия български даскалъ Георги и ще ни докара нѣкоя беля, та иди въ с. Жужелци и чрезъ твоите роднини научи какво става“.

На пѫтъ за с. Жужелци азъ срѣщахъ Георги. Срѣхъ го и го запитахъ: „Напоследъкъ ти много се раздвижи изъ нашетъ села. Това не остана незабелязано отъ чорбаджии отъ даже и отъ нѣкои Забърденски турци, та ще пострадашъ. Почналъ си работа съ Нуто Дачовъ отъ наше село, но той има много врагове. Я ми откри ти менъ тая работа, та да я скроимъ по-майсторски“ (до тогава само се познавахме съ Георги, но не бѣхме се сприятелили).

— Въ Жужелци роднини ти е Стерио Шальовъ. По моя препоръка нека те заведе при гоститъ, които иматъ, и тѣ ще ти обяснятъ всичко.

Стерио Шальовъ ме заведе при четата. Чакалarovъ ме посрещна радушно. Седнахме и почнахме беседа.

Първиятъ му въпросъ бѣ — какъ гледаме ги гръцките даскали на революционното дѣло и какво мислимъ за бѫдещето на Македония.

Отговорихъ, че съ гръцки даскали никога не сме говорили на тая тема — тѣ отбѣгватъ да беседватъ съ насъ, които сме отъ български произходъ, а частно моето мнение е, че трѣба да работимъ противъ турската тирания, да махнемъ тоя чуждъ яремъ, но при наличността на тая смѣсица, която представлява Македония, ще можемъ да успѣемъ само при лозунга Автономна Македония.

„Тъкмо този принципъ е легналъ и въ нашия уставъ. Следователно ний съ тебъ нѣмаме никакви противни възгледи и азъ ти предлагамъ да приемешъ установената клетва“ отговори ми Чакалarovъ, и азъ се заклѣхъ.

Следъ три часова беседа решихме вечеръта да посрѣщна четата вънъ отъ селото и да я въведа въ моята къща.

На другия денъ, понедѣлникъ, Коста Януловъ изпраща Георги Главчовъ, мой сватъ, да види дали съмъ се върналъ отъ с. Жужелци.

Отговорихъ му, че съмъ неразположенъ и го помолихъ привечеръ да дойде ведно съ кмета Ставро п. Георгиевъ и помощника му Насето п.

Яневъ да разрешатъ единъ споренъ въпросъ съ съседа ми.

Тѣ дойдоха и азъ ги въведохъ въ стаята при Чакаларовъ съ деветъ души. Изпърво тѣ останаха списани, но следъ пауза Чакаларовъ ги успокои.

Едночасова беседа бѣ достатъчна да ги убеди и да имъ предложи да отиде у тѣхъ на квартира — по трима души, и тѣ се съгласиха.

Вторникъ вечеръта поканихме и Коста Яноловъ, чорбаджията, но по подозрение — отказа да дойде; тогава Чакаларовъ заповѣдва на четника Ат. Кършаковъ да тури фесъ на главата и да го доведе.

Появата на Кършаковъ въ двора му не уплаши чорбаджията, понеже го помисли за нѣкой турчинъ, каквото често отиваха въ неговата кѫща, но следъ селяма, който си размѣниха, той се уплаши много.

Помоли да го не викатъ, че ще бѫде изложенъ предъ турците и моли да му посочатъ леко тѣхно довѣрено лице, съ което да беседва, но Кършаковъ отхвѣрли това предложение и го отвѣде при Чакаларовъ, който го посрѣдна любезно, говори му на дълго и широко и вечеръта се премѣсти въ неговата кѫща, въ която свика цѣлото мѣжко население и го закле. Сѫщия Коста Яноловъ бѣ убитъ на 22. VII. 1903 г. Само тѣзи три голѣми села посети Чакаларовъ и се върна обратно въ Керещата, но ние, по-деятелнитѣ, взехме инициативата и чрезъ роднинскитѣ си връзки успѣхме да организираме всичкитѣ Костенарийски села.

Въ началото на 1903 г. войводитѣ Кляшевъ и Митрето влаха посетиха Костенарийските села и

свикаха публични събрания навсѣкѫде — както и по-горе казахъ, тѣ бѣха вече отъ насъ посветени — наложиха на по-заможнитѣ единократенъ данъкъ и събраха една чувствителна сума. За Костенарийски войвода опредѣлиха Щербо Зашовъ, отъ с. Желинъ.

Съгласно едно решение на Окол. комитетъ Костенарията не взема участие въ възстанието, защото самото мѣстоположение не позволяващо това, за туй селата се запазиха и дадоха голѣма подкрепа на пострадалитѣ отъ възстанието съ дрехи, храна и фуражъ.

Най-похвалното за Костенарията е обстоятелството, че презъ всичкото революционно време, въпрѣки лошото мѣстоположение, прѣко предателство на чета не е извѣршено, както и голѣмото упорство, което Костенарийци оказаха противъ гръцкото нашествие, — до края на борбата то не можа да проникне въ тия села въпрѣки всички усилия.

Костенарията понесе много нападения отъ гръцките андарти, а най-вече отъ турци, плащани отъ Костурската гръцка митрополия. Числото на избититѣ селяни надминава 750 души, но геройски понесе всички удари и не се подаде на чуждото влияние.

Вѣчна память на всички паднали.

Настоящата ми статия цели да се знае отъ подрастващите поколѣния до кѫде се простираше българската речь.

Кирякъ Шкуртовъ

Л. Димитровъ

Развоя на революционното движение въ Одринския вилаетъ

(Продължение отъ кн. 5 (95))

Въоръжаване на населението. Въ началото, когато се туряха основитѣ на Революционната организация, не бѣше необходимо въоръжаването на населението и не се предприемаше нищо въ тая посока. Преди всичко трѣбваше революционната идея да обхване и пусне дѣлбоки корени всредъ масата на населението чрезъ постепеното образуване на комитети. Презъ организационния етапъ не можеше да има материални срѣдства за такава целъ. Възстание не можеше да стане тѣй бѣрже, а въоръжено население не може да се дѣржи въ бездействие много време. Рисковетѣ за доставка и запазването на оръжието бѣха твърде голѣми. При все това втората година отъ пребиваването ми въ Одринъ комитетътъ въ тоя градъ почна да замисля за постепенното въоръжаване на населението, паралелно съ разширението и закрепването на организацията. Тѣзи съображения караха комитета да започне въоръжаването отъ Лозенградско и Малко-Търновско и Странджа. Тия райони бѣха погранични съ България, та имаше изгледи за по-бѣрзо и по-безопасно доставяне на оръжието и се имаше предъ видъ, че по тия мѣста ще трѣбва да се развиятъ предимно възстанически действия. Имаше се предъ видъ и въоръжаването на Мустафапашанско и Чокето, но постепено и предизливо, тѣй като и тия райони бѣха погранични. Внесени бѣха въ селата Ахъркьой и Кемалъ отъ К. Антоновъ голѣмъ брой пушки, но не мина много време и това внасяне на пушки стана известно на турската

власть. Това се дѣлжеше на предателство. Така се появи първата афера въ Одринско — Ахъркьойско-Кемаловска афера, презъ която турската власт подложи населението на нечувани жестокости и преследвания. Аферитѣ зачестиха, както въ Македония тѣй и въ Одринско.

* * *

Заслужава да се дадатъ, макаръ и накратко, по-сѫществени сведения по първите афери въ Одринско, а именно: 1) Ахъркьойската, 2) Керамидчиолу и 3) Нури-бей — първата въ Мустафапашанско, втората въ Лозенградско и третата въ Одринско. Нѣма да описвамъ въ подробности тая афера, не защото не е важно тѣхното подробно описание, но защото не ми е възможно да сторя това и защото за аферата Карамидчиолу има вече такъвъ описанието отъ Пандалеевъ по спомени на Никола Ат. Долапчиевъ, единъ отъ пострадалитѣ по тая афера, въ „Тракийски сборникъ“, год. I, кн. 1, 1928 год., отъ 99 до 124 стр. А по Ахъркьойската и тая на Нури бей вървамъ ще дадатъ подробни описания и точни дани нѣкои отъ останалитѣ живи дейци отъ Мустафапаша, понеже тия афери станаха въ границите на Мустафапашанския районъ. Освенъ това сведения и подробности по тая афера могатъ да се намѣрятъ въ българските вестници по това време. Тукъ ще се ограничи само да обясня, какъ се предизвикаха тия афери и какви бѣха последствията отъ тѣхъ.

Аферата въ Ахъркьой се дѣлжеше на предателството на най-близките хора на К. Антоновъ,

ахъркьойеца Фоти Георгиевъ, който постоянно при-
дружаваше Антонова. На два пъти Антоновъ преди
аферата доххода въ Одринъ по организационна
работка, придруженъ съ споменатия Фоти. Срецитъ
ставаха въ гимназията, разбира се насаме съ Анто-
новъ, а другарът му чакаше въ долния салонъ.
Както казахъ по-горе, аферата се дължеше на раз-
критието на пушки по предателството на Фоти.
Тази афера бѣ предизвикана отъ предателство на
вътрешни хора, а не на външни причини, както
бѣше съ другитъ две афери. Ахъркьойската афера
не взе широки размѣри: пострадаха само селата
Ахъркьой и Кемаль. Много жители отъ тия села
избѣгаха въ България, останалитъ селяни бѣха
подложени на страшни изстезания и мъки. По-
късно доста отъ забегналитъ въ България се
върнаха по селата. Причинитъ за ограничаването
на аферата бѣха, че предателът Фоти не познаваше
посветенитъ членове на дѣлото въ самитъ две
села Ахъркьой и Кемаль, а още по-малко въ по-
далечнитъ села. Организацията взе бързи мѣрки за
наказание предателя, но той скоро изчезна. Само
веднажъ бѣ забѣлязанъ въ Одринъ, следъ което
вече се изгубиха следитъ му. Прѣсна се слухъ, че
се потурчилъ и билъ изпратенъ въ Анадола. Необяс-
нима загадка остана факта, че предателът не по-
сочи и мене на властъта, тъй като, както отбелязахъ
по-горе, твърде добре забелязваше съ кого се
среща Антоновъ въ Гимназията.

Аферата Нури бей бѣше дѣло на външна
чета и се разви въ Мустафапашански районъ,
понеже четата мина презъ тоя районъ и следъ
задигането на Нури бей, пакъ се отегли въ сѫщия
районъ. Чифликътъ на Дертили Мустафа бей,
баща на Нури, се намираше близко до Одринъ,
далечъ 2–3 километра, въ близостъ съ казармитъ,
въ северна посока. Формирането на четата и пла-
нътъ на действие бѣ изпълненъ въ Пловдивъ, но
по чие внушение и инициатива не ми е известно.
Едно само знае, че Александъръ Димитровъ Кип-
ровъ, родомъ отъ Мустафапаша, едновременно съ
четата по каналъ заминалъ тайно за гр. Одринъ,
за да следи хода на акцията на четата. Това
той ми обади при една случайна среща въ София.
Вътрешната организация се обяви решително про-
тивъ тая явно сѫдбоносна за организацията акция.
Но четата не се вслушала на предупрежденията и
задигането на бея стана успѣшно, благодарение
на обстоятелството, че въ четата влизаше единъ
посветенъ на дѣлото българинъ отъ Одринъ, на
име Никола отъ махала Саръкъ мегданъ, дълги
години работилъ въ чифлика на Дертили Мустафа
бей като ратай, познавашъ добре устройството и
разположението на кѫщата. Задигането на бея ма-
каръ и да стана сполучливо, краятъ свѣрши ка-
тострофално за четата — тя бѣ унищожена, по-
неже бѣха взети бързи мѣрки отъ военната
власть, като се постави въ движение много-
бройна кавалерия, артилерия и пехота, която свѣт-
кавично завзе изходнитъ пунктове за България и
четата бѣ открита и унищожена следъ дълго и
геройско сражение. Падналитъ въ плень членове
на четата бѣха обесени въ Одринъ. Обесени бѣха
Мерджановъ, Соколовъ и единъ арменецъ: Мерд-
жановъ на пресечката на главната улица съ ули-
цата, която води за Киришханата, предъ дюкяна
на сарафина българинъ Георги Дяковъ, арменецътъ
а главната улица съ улицата, която водѣше за

Каика, а Соколовъ предъ — вратата на правителст-
вения домъ — виляетското управление. Послед-
ствията отъ тази афера, макаръ и да се разрази-
тъ въ мѫжителни и трагични изпитания, не
бѣха отъ естество да нанесатъ страшни удари и
непоправими бедствия на населението и организа-
цията, както това бѣше, както ще видимъ по-долу,
съ аферата Керамидчиолу. Турцитъ, види се, бѣха
добре осведомени, че четата не е мѣстна, а е на-
влѣзла отъ вънъ въ турска територия и не послед-
ва ония ужаси, както това стана въ Лозенград-
ско при задигането на Керамидчиолу. При това
българското население въ Мустафапашанско и въ
Одринъ предъ страшната трагедия — избиването
на четата и обесването на тримата младежи по
улицитъ на Одринъ — бѣ дълбоко покрусено и
обладано отъ смъртни предчувствия предъ неиз-
вестността за положението на утрешния денъ.

Аферата Керамидчиолу се дължи сѫщо на
външни инициативи, а не на Вътрешната органи-
зация. Четата, която извѣрши задигането на Кера-
мидчиолу подъ войводството на Георги Тяневъ,
имала друга задача — ограбването на нѣкой бо-
гатъ турчинъ къмъ Родосто — но не успѣла да на-
прави това. Не желаейки да се върне безъ всѣка-
къвъ активъ, войводата намислюва да задигне
богатия гръкъ отъ чифлика му и бързо поисква
съдействие отъ мѣстните ржководители, което му
се дава, безъ знанието на окръжния комитетъ. На-
истина задигането стана сполучливо и можа да се
получи една значителна сума за откупъ — шестсто-
тинъ турски лири — но последствията отъ тая акция
за българското население и организацията бѣха
катастрофални. Жертвите, които причини тази афера
въ хора, материални жертви, както и сътресението
и раните, които нанесе на организацията, бѣха
страшни и мѫжноправими. Българското население
бѣ подложено масово на нечувани жестокости и
опустошения. Многобройни групи отъ учители и
по-събудени българи се довеждаха въ Одринъ въ
окаяно, неописуемо трагично положение. Картина
покъртителна. Подъ силна охрана отъ войска, аре-
стуванитъ бѣха влечени по улицитъ на Одринъ
въ най-плачевно положение. Тълпи отъ турци и
гърци пресрещаха ги съ закани и ругатни. Пер-
фиднитъ подигравки на гърцитъ, злобата имъ и
заканитъ късаха сърдцата на всѣки българинъ,
тровѣха душитъ. Понасяхме тѣзи тежки изпитания
съ надежда, че ще настѫпи денътъ за отплата съ
тия българояди. Много отъ арестуванитъ бѣха
подложени на неучти изтезания и смъртни мѫче-
ния, особено учителитъ. На Димитъръ Груевъ сѫ
туряли гореци яйца подъ мишниците, други сѫ
били обесвани съ главитъ надолу и бити до кръвъ.
Взети бѣха всички възможни мѣрки за облекчение
положението на арестуванитъ. Българскиятъ тър-
говски агентъ Петъръ Матеевъ полагаше всички
усилия предъ европейските представители да при-
влече вниманието имъ върху жестокостите, които
се вършеха отъ турската власт върху арестуванитъ
и безразборнитъ преследвания на виновни и
невинни българи. Тия усилия на представителя на
България все допринасяха за облекчение участъта
на арестуванитъ. За облекчение сѫдбата на
пострадалитъ се полагаха всички грижи и отъ стра-
на на Одринския комитетъ, стараейки се главно да
следи за вършениетъ жестокости и тѣхния размѣръ
и да събира достовѣрни данни за вършениетъ из-

тезания и масовитъ преследвания и да ги донесе до знанието на благосклонно разположенитъ европейски представители чрезъ нашия агентъ. Не по-малко грижи полагаше комитетъ за арестуванитъ, като ги подкрепаше материално, доколкото бъше възможно. Аферата завърши съ изпрашането на заточение въ Мала-Азия съ стотици учители и попърви граждани и съ неизбрими материали и морални жертви. Аферитъ, съпроводени съ тежки страдания и неизчислими жертви, не съкрушиха гранитния народенъ духъ. Не се минаха петъ-шестъ мѣсеки и организацията заздрави своето сѫществуване съ замѣстяване на заточениитъ съ нови сили. Времето лѣкува и най-тежките рани. Организацията продължаваше да върви съ бързи стъпки напредъ, като се ширѣше и крепнѣше всѣкиминутно.

Погранични пунктове откъмъ България въ помощъ на Вѫтрешната организация. Вѫтрешната революционна организация имаше въ разни пунктове по границата въ България свои довѣрени агенти, наречени пунктови началници, които бѣха винаги въ нейна подкрепа, служейки за връзка между Вѫтрешната организация и представителството на сѫщата въ София, както и върховния комитетъ, когато ставаше нуждно. Въ с. Хебибчево началникъ на пункта бѣше Гочевъ, жителъ на сѫщото село. Чрезъ него се препращаха вестниците за Одринъ, както други материали, които предаваше на Гавазовъ и Поповъ, за които говорихъ по-горе. Този пунктовъ началникъ изпълняваше своята

служба и ценни услуги правѣше на Вѫтрешната организация. Въ Лозенградско пунктовата началическа служба се изпълняваше отъ войводата на тамошната чета Лазарь Маджаровъ. Той отбиваше всички опити на външното вмешателство въ работите на Вѫтрешната организация. Въ Малко-Тѣрновско нѣмахме пунктовъ началникъ, понеже въ началото нѣмаше нужда отъ такъвъ, поради отдалечността отъ Одринъ и поради това, че този районъ бѣше въ зависимостъ повече съ Бургазъ и

Варна. Въ Ахъчелебийско пунктовъ началникъ бѣше Вълчо Сарафовъ подъ пълното влияние на П. Генадиевъ. Край Мустафапашанска граница въ българска територия се подвизаваше Ал. Димитровъ (Кипровъ). Бидејки родомъ отъ Мустафапаша той искаше да играе важна роля въ този районъ, дори да стане пъленъ господаръ въ него. Кипровъ бѣше Сарафовистъ. Обаче всичкитъ му усилия въ постигането на своята цель останаха напразни. Интелигенцията въ Мустафапаша, която не бѣше малобройна, единодушно действуваше противъ домогванията на Кипровъ, та Мустафапашанци издръжаха външнитъ напъни и запазиха докрай независимостта си.

* * *
Първия конгресъ на цълата Одринска революционна областъ.

— Докато бѣхъ въ Одринъ не бѣше свикванъ конгресъ, понеже въ първите години, когато се поставяха основите на организацията, не се налагаше свикването на такива. Едва презъ пролѣтъта на 1902 год. бѣ свиканъ такъвъ и то въ гр. Пловдивъ, въ кѫщата на Михаилъ Гирджиковъ. Въ този конгресъ взеха участие голѣмъ брой легални и нелегални дейци изъ Одринско, между които помня имената само на следнитъ: Георги Василевъ, Лазарь Маджаровъ и Христо Карапанджуковъ. Взимаше участие въ конгреса и Гоце Дѣлчевъ. Поканенъ бѣхъ и азъ като дѣлгогодишенъ работникъ въ този край. Преди откриването на конгреса Гоце Дѣлчевъ ме покани на беседа насаме. Беседата бѣ водена отъ страна на Дѣлчевъ съ всичката благость и обективностъ,

Правия е Бойко Чавдаровъ отъ с. Домузъ-Дере, Дедеагачко, убитъ въ с. Окуфъ 1908 г.

Георги Гешаковъ, съ брадата, отъ Панагюрище, убитъ въ с. Лаждакъ-къой, Дедеагачко, заедно съ Васковъ и Маджаровъ на 11. XI. 907 г.

Константинъ Ненчовъ (Д-ра) отъ Одринъ, сега живущъ въ Пловдивъ

каквато бѣ способенъ той. Касаеше се до уставно право за взимане участие въ конгреса, понеже бѣхъ напусналъ Одринъ повече отъ една година. Следъ тая беседа азъ скъсвахъ всѣкаква връзка съ Одринско и не взехъ участие въ заседанията за конгреса. Следъ това какво бѣше положението ми въ редоветъ на организацията, ако ми се отдаде случай отдѣлно ще изложа, а сега считамъ за необходимо да направя нѣкои обобщения само съ нѣколко думи за онова, което бѣ извѣршено въ Одринско по от-

ношение на революционното дѣло отъ началото му до лѣтото на 1901 год., когато напуснахъ Одринъ.

Началото на революционната организация бѣ турено презъ 1897 год. Отъ 1897 до 1901 год. ржководството на Одринския революционенъ окръгъ бѣ повѣрено отъ Централния комитетъ на моите скромни сили. Съ неимовѣрна бѣзина организациата взе широки размѣри. Това се дѣлжи на съвокупната дейност на ржководнитѣ дѣйци, които съ ентузиазъмъ, преданост и самопожертвувателност служеха на дѣлото и на високия духъ на населението, което бѣ готово на всичко за извоюване на свободата си. За да се види, какво бѣ направено въ периода отъ 1896 до 1901 год., достатъчно е да се напомни, че само година и половина следъ тая дата се обяви Преображенското възвъстание въ Странджа. По своя размѣръ, подвигъ и жертвъ, може да се каже, то дѣржи рекордъ съ Илинденското въ Македония. Не на мене се пада, нито е по силитѣ ми да направя пълна и всестранна преценка за подготовката на тая велика епопея за борба съ вѣковния тиранинъ. Азъ правя скромна констатация на онай беззаветна служба на своя народъ отъ ония малки и голѣми ратници, които дадоха мило и драго за постигането на единъ възвишенъ идеалъ — свободата на своята Родина.

* * *

Следъ гореизложеното върху революционното движение въ Одринско, считамъ, че не ще бѫде неумѣсто и безъ значение, ако се спра накратко и въ общи черти върху нѣкои по-важни моменти отъ културно-просвѣтната дейност въ гр. Одринъ и за отношенията на нѣкои фактори къмъ революционното движение въ този край. Въ гр. Одринъ просвѣтното дѣло бѣше поставено на здрави основи и съ бѣръ темпъ се ширѣше и се издигаше на подобаващата си висота. Като културно-просвѣтенъ центъръ на този градъ се падаше да играе първостепенна роля въ изграждане на просвѣтното дѣло въ цѣлия вилаетъ. И за голѣма радост на всѣки, който милѣше за народната просвѣта, трѣбва да се констатира, че Одринъ изпълняваше достойно тая голѣма и възвишена задача. Това, което бѣше Солунъ за Македония, като двигателъ на просвѣтата и на общия прогресъ на бѣлгарското население, сѫщото бѣше Одринъ за Южна Тракия. Въ Одринъ сѫществуваха две гимназии — мѣжка „Д-ръ П. Беронъ“ и девическа, образцово уредени. Въ всѣка махла сѫществуваха първоначални училища, за добрата уредба на които се полагаха всички усилия. Тѣзи първоначални училища бѣха въ махалитѣ Каикъ, Киришана, Илдѣръмъ и Саръкъ-мегданъ. Гимназийтѣ съ пансиони при тѣхъ бѣха въ центъра на града. Въ тѣхъ получаваха образование и възпитие младежи, жадни за наука, отъ всички краища на вилаета. Въ тия бурни огнища на просвѣта, ковѣха се бѫднинитѣ за щастливъ и свободенъ животъ на терзаного и робуващъ бѣлгарско население. Отъ тия свещени храмове на наука, жрецитѣ въ които съ ентузиазъмъ и религиозенъ екстазъ работѣха преданно и неуморно,

излизаха съ десетки млади сили отъ двата пола, готови да разнасятъ животворнитѣ лѣчи на просвѣта и въ най-затѣненитѣ кѫтчета на своята Родина.

Бѣлгарскитѣ учебни заведения въ Одринъ импонираха предъ всички други инородни такива, даже и предъ католическитѣ. Тѣ се ползуваха съ голѣмъ престижъ предъ европейците и предъ всички народности на града. Дисциплината и реда въ бѣлгарскитѣ гимназии будѣха голѣмъ интересъ въ всички културни срѣди. Униформата и стройнитѣ редици на ученицитѣ и ученичкитѣ правѣха силно впечатление на граждансътво изобщо. Особено, когато ученицитѣ се водѣха въ черква по редъ въ разнитѣ квартали на града, или когато излизаха на разходка, водени отъ надзирателитѣ въ пансионитѣ, извикваха у всѣки зрителъ фуроръ и удивление и гордостъ и издигаха и окриляха народния духъ.

Годишнитѣ актове на бѣлгарскитѣ гимназии представляваха голѣми културни празници. Тѣ се посвещаваха отъ високи сановници на турската властъ, отъ европейскитѣ консули и отъ елита на интелигенцията и първенцитетъ на всички народности. Изпълнението на програмитѣ при тия актове се следѣше отъ присъствиащите съ живо внимание и голѣмъ интересъ и свѣршваха съ непристорени похвали и задоволство отъ вишитѣ турски сановници и европейскитѣ.

Голѣмъ културенъ празникъ на бѣлгаритѣ въ Одринъ бѣше и чествуването на Свети Кирилъ и Методий. Този празникъ на бѣлгарскитѣ пръвѣтители винаги чествуванъ всенародно, съ високъ подемъ на духа и повищено чувство на вѣра въ своите сили за възходящъ всестраненъ напредѣкъ, бѣше вторъ Великденъ, защото безъ азбуката, която изобретиха за своя народъ и за цѣлото славянство, както и безъ апостолството имъ между бѣлгаритѣ да наследятъ Христовата вѣра, едва ли щѣхме да сѫществуваме като народъ и славянството като отдѣлна раса. Чествуването ставаше тържествено и блѣскаво. Съ нетърпение се очакваше този празникъ отъ цѣлото бѣлгарско население, особено отъ учащата се младежъ, която бѣрзаше да окичи учебнитѣ заведения съ цвѣтя и зеленина и да се приготви по-достойно за празника. Съ голѣма тържественостъ се извѣршваше божествената литургия отъ управляващия бѣлгарската митрополия архимандритъ Софроний съ цѣлото бѣлгарско духовенство отъ града, при личното присъствие на бѣлгарския търговски агентъ П. Матеевъ и персонала на агенството, на ученици и учители и многообренъ народъ. Следъ литургията следваше изпълнение програмата на празденството въ учебнитѣ заведения съ речи за значението на празника. Следъ това народна трапеза и веселия въ нѣкоя красива мѣстностъ. Обикновено се избираше мѣстността Сараа, край Марица и близо до казармитѣ, разкошна поляна съ приятни зеленини и хубави сѣнки.

Край

Петър Ацевъ

Съ Pere Тошевъ отъ Битоля до София

(Продължение отъ кн. 5—95)

Николе потеглилъ самъ — самичъкъ рано преди зори за Прилепъ, ужъ на работа — отива като занаятчия, но го задържали на една засада и, когато станало видело, единъ отъ полицайтъ го позналъ. Николе спаси и нась и Pere Тошевъ. Тържествено цѣлиятъ аскеръ и полиция, които бѣха цѣлата нощъ мръзали, завеждатъ комитата безъ оржие въ Прилепъ. Ведно съ Pere, следъ като научихме за случилото се премеждие въ с. Селце, решихме да минемъ презъ с. Кокре и отидемъ въ Прекуридъ, защото отъ къмъ тази страна вече макаръ и задръстени отъ снѣгове, аскерътъ застрашително се бѣше раздвижила.

Страшно нѣщо е да се минаватъ височини отъ 1500 метра покрити съ снѣгове, често повече отъ 1 метъръ дебелина. Цѣла нощъ бѣше достатъчна да минемъ пътя отъ монастира до селото Кокре. Не остана здравъ мускуль на седалищата ни отъ падане и ставане.

Всички викахме главитъ и краката си да пазимъ, та другото лесно ще отмине.

Слѣзнахме въ с. Кокре смазани за сънъ и като пребити. Спахме цѣлия денъ. Никаква селска работа не разглеждахме и селяните се съгласиха, че не сме годни за никаква работа, та ни освободиха отъ това поне главоболие, като отложиха дѣлата до второ минаване. Не можехме въ това село повече да почиваме. Заминахме презъ Ливада за с. Бѣловодица. Стрѣмнините изкачихме съ голѣмъ трудъ, пробивайки си сами пътъ изъ дѣлбоки снѣгове. Никаква пъртина нѣмаше. Минахме подъ върха Студеница, надъ с. Пещани. Тука снѣговетъ бѣха вече непроходими, ала за щастие подледени отгоре достатъчно, за да ни крепятъ. И, когато нѣкой имаше щастие да се срине въ нѣкое място, или се лъзнишъ и съ цѣлата си тежесть се стоваришъ върху снѣга, цѣлъ потъваше, за да става само съ помощта на другаритъ си. Едва при изгрѣвъ сънцето слѣзохме въ бѣловодичките ливади и се настанихме въ овчарските колиби. Два дни почивахме тука. Гората бѣше наблизо, дѣрва въ изобилие, огнища въ овчарските колиби имаше удобни, малко паразити повечко пѣлзяха по насть, но нали бѣше топло, наспахме се и възстановихме силитъ си, за да поемемъ трудния пътъ къмъ нашата голгота, или по работа изъ селата. Нали бѣхме и инструктори на селските чети, и ржководители на комитети, и висша сѫдебна инстанция на народните сѫдилища и пр. обязаности! Скитахме изъ селата, обаче, не немили недраги, а мили и съ нетърпение очаквали отъ всички. Минахме на бѣрзо селата Бѣловодица, Смоляни, Дрѣнъ, Царевикъ, Трояци и стигнахме въ с. Топлица. Тука нова буря, новъ снѣгъ ни задръсти.

По желание бѣхме съобщили, че ще посетимъ с. Крѣстецъ и после с. Ореовецъ. Но, до като врѣмето презъ деня бѣше сънчево, надвечеръ започна новата буря и колкото нощта напредваше, толкова бурята се усилиаше. Да минемъ въ тая буря презъ Козякъ и прохода „Бѣлото“, немислимъ бѣше. Останахме въ с. Топлица. Куриерътъ не се върна. Заставихме началника отъ Топлица да изпрати и тѣрси Куриера, да не би да е билъ заваренъ на връщане отъ бурята и замръзналъ нѣкъде. Отидоха хора до нѣкъде и се върнаха. „Богъ да му

помага, ние не можахме да му помогнемъ, господине“, казаха хората. Не се е вървѣло нито крачка повече вънъ отъ селото.

Началникътъ отъ с. Крѣстецъ, който получилъ авѣстието, че четата ще идва, задържалъ куриера да преспи въ селото, предвиждайки лошата буря по височините, но изпратилъ хора да чакатъ четата и се молилъ Богу да не сме били потеглили преди бурята. Мина нощта, но бурята още върлуваше. Навалѣли си съ ужасно свистение изъ въздуха и вдигаше преспи като планини и заличваше дѣлбочини отъ по нѣколко метра. Тежко, който би се зарилъ въ тѣхъ — не можеше и съ другарска помошь да излѣзне. Изплашенъ отъ неизвѣстността, началникътъ отъ Крѣстецъ уведомилъ тоя отъ с. Ореовецъ. Последниятъ събраъ колкото може имало въ селото и съ голѣмъ трудъ отишли въ с. Крѣстецъ. Тукъ, следъ като събирайки всички налични може, поели пътъ за Бѣлото. Но дѣлбоките преспи, натрупани изъ пътя, били непроходими. Разправали си пътъ съ лопати, но и това не имъ помогнало, нито километъръ да напреднатъ. Върнали се по домоветъ си съ пожелания и благословии, дано Богъ е запазилъ четата имъ, като я вразуми, да не тръгва по това бурно време.

На третия денъ чакъ се завърна куриерътъ, който миналъ по стрѣмния северенъ склонъ на върха Козякъ, избирайки отвѣдните ржтове.

Успокоихме се, като го видѣхме. На свой редъ той ни разправи за безпокойството на хората ни въ с. с. Крѣстецъ и Ореовецъ. Веднага писахме писма чрезъ Трояци и с. Плетваръ и успокоихме ги.

Следъ като престана бурята, отъ с. Топлица рѣшихме да идемъ въ с. Ракле, дѣто трѣбаше да стоимъ нѣколко дни, до като се разгазятъ птищата. Съ отпѫтуването ни отъ Топлица, още повече разбрахме, че немислимъ бѣше да предприемемъ каквъто и да е походъ, но бѣше пъкъ и опасно да се стои все на едно място. Изтощавахме селата, като се хранѣхме по нѣколко дни, а тѣ бѣха бѣдни и слабо производителни.

Отъ Ракле рѣшихме да идемъ къмъ Смолани и Дрѣнъ, обаче пакъ завалѣха снѣгове, та бѣхме просто арестувани и обречени на бездействие.

Pere предлага да заминемъ задъ граница презъ това скучно време, за опресняване силитъ съ новопривлечени четници и срѣдства.

Pere мудно поде разговора. Преди да направи предложението, той започна да ми говори. Четниците сѫ малко. Не добре сѫ въоржени. — Берданата не е вече пушка за единъ четникъ. Патрони нѣматъ, или и да иматъ, повече отъ сто не може да се носятъ, а сто за единъ четникъ въ сериозно сражение сѫ недостатъчни. Свѣршишъ ли патроните, и да имашъ условия да се боришъ докрай и се изкубнешъ отъ обсадата, до която винаги турцитъ прибѣгватъ, ти се налага да се самоубивашъ, или да щурмувашъ преди мръкване, до като имашъ по нѣколко патрони. А по видѣло напуснешъ ли позицията си, излагашъ се на явна смъртъ. Необходими сѫ манлихерови пушки и изобилие отъ патрони. Отъ тѣхъ четниците могатъ да носятъ по 150 пушки, а отъ Бѣлгария всѣки може да си донесе по двесте и петдесетъ на пушка. Отъ тамъ може да

се донесатъ и повече пушки за въоружаване и старатъ четници. Пъкъ най-сетне ти не си ходилъ да видишъ кой какъ гледа на работата. Кѫде какво мислятъ по бѫдащата дейност и по бѫдащите насоки и пр. Девета година отъ като си все тута, не ти ли е омръзнало. Хайде да идемъ: и, до като се вдигнатъ тѣзи снѣгове, пакъ можешъ да се върнешъ. Не видишъ ли какъ правята съседите ти — ходятъ и се връщатъ всѣка година, даже и нѣкои и по два пъти.

„Не ме съблазнява друго, но колкото за оржисто, което толкова много ми е необходимо и нови хора за попълване четитъ, бихъ приель съвета ти за умѣстенъ. Плаши ме само обстоятелството, че ще оставя околията безъ никого, а отношенията ми съ гражданите ги знаешъ, та страхъ ме е въ мое отсѫтствие да не се направи пробивъ и въ селските комитети, а това чакатъ неприятелитъ, за да се изиграе юдинско хоро и надъ организацията“.

Пере се намръщи. Готовъ бѣше да се разсърди. Обаче следъ срещата му съ Григоръ Лямевъ и невъзможността да отвърнатъ отъ мене никого отъ четниците и ми го противопоставятъ, макаръ самъ Пере да бѣше правилъ опитъ да направи това презъ началото на 1904 год. и следъ конференцията, когато открыто азъ се най-рѣзко противопоставихъ на невъзможния неговъ правилникъ. Особено бѣ разочароването на Пере и отъ Григора и отъ Тренковъ, следъ като се убеди, че Григоръ е окончателно изгубенъ и е единъ подълъ чужди агентъ, който не малко грижи ще създаде на организацията. Когато бѣ убитъ Никола Каанджуловъ и въ Прилепъ се бѣше пръсналъ слухъ, че предателство е имало, Пере поискаша да се информира и узнае дали сражението се дължеше на предателство.

Ние категорически опровергахме всички слухове и съобщихме, както на Пере, тѣй и на прилепчани, че никакво предателство не е имало и нечестно е да се винятъ които и да сѫ за подобно подло злодѣяние.

Пере, отъ този моментъ, кой знае по какви причини, почна да промѣнява мнението си за хората, съ които се бѣше обиколилъ въ Прилепъ и го бѣха настроили противъ настъ.

Вечерта, когато приключвахме тѣзи разговори съ Пере, отъ с. Фаришъ придруженъ отъ единъ куриеръ неочеквано пристигна най-малкиятъ ми братъ Гога, за когото знаехъ, че е учителъ въ тиквешкото село Строгово.

Високъ, възмѫжълъ, брадясълъ, безъ мустаци, още 19-годишното ми братче ми се видя по-голѣмъ отъ колкото си го представлявахъ, когато следъ възстананието го изпратихъ при майка ни. И сега стои въ паметъта ми фигураната му, когато влѣзна отъ вратата и еднакво всички ни изненада. До като стана и прегърна братя си и науча защо и кое го е накарало да прегърне посрѣдъ тая зима нелегалния пътъ, повече отъ страхъ да не би е жертва на нѣкаква афера или сражение съ чета, Пере се провикна: „Охoo! ето го и замѣстника, сега вече едничката пречка е премахната“.

Следъ обичайнитъ поздравления и разѣлувания съ новодошлия, всѣки зае по-удобно място да слуша одисеята му. Тя бѣше много интересна.

Пере, следъ като изслуша Гога, каза му: „Тѣкмо на време дойде, ние съ братя ти решихме

да заминемъ задъ граница, ти ще го замѣстишъ до връщането му“. Гога промѣни лице.

Добре, каза той, но азъ така неопитенъ и младъ, какъ ще се справя преди всичко съ старите четници, че могатъ ли тѣ да се помирятъ съ положението, че едно дете ще имъ заповѣдва?

— Лесна работа. Всички четници ще слушатъ брата на войводата, защото, ако и по младъ, той е по-интелигентенъ отъ тѣхъ.

Пере познаваше скромното дете, което презъ възстананието бѣше четникъ отъ нашата чета.

На другия денъ писахме писмо до стария ми братъ, Дончо, да вземе колкото пари бѣхме оставили на съхранение у него и на всѣка цена да дойде въ с. Ракле. И Пере и азъ писахме и поканихме Тренковъ на среща, да заминемъ на почивка.

Дончо, дойде, донесе ми сумата, която не бѣше повече отъ 10—12 лири турски. Поискахъ малко пари отъ селските каси въ Топлица, Трояци, и др. и събрахъ една сума отъ 25 л. т. Съ тази сума азъ помислихъ, че ще купя цѣлата София, за това после гладувахъ въ продължение на една година и половина, докато излѣкувамъ ранитъ си и сполуча да се върна въ околията си.

Произвеждането въ войвода и прощаването ни съ хубавия левентъ бѣше трогателно. Въ новото си руcho, съ забучения въ патрондаша револверъ, който азъ извадихъ отъ моя кальфъ и му го подарихъ, съ часовника, който пакъ азъ му подарихъ, съ дѣлгата манихерова пушка и съ межжествената си снага той стърчеше надъ всички и приемайки поздравленията, съ страхъ приемаше това производство.

Предавайки му всички четници, които бѣха събрани въ нашата квартира за сѫщата цѣлъ и сбогуване, ние се обѣрнахме къмъ тѣхъ съ назидателно слово да се слушать като братя, да изпълняватъ заповѣдите на войводата си и пр. На него дадохме тоя съветъ: три дни макаръ да бѫдешъ войвода, но да изпълнишъ дѣлга си спрѣмо организацията. Смелостъ и самообладание, стрѣга справедлива дисциплина въ четата и комитетите. Който се опита да се отклони отъ дисциплинарния правилникъ, веднага го изпращай или въ друга окolia, или задъ граница.

Дойде Тренковъ. Потеглихме отъ с. Ракле презъ с. Попадия. Последното село спада въ велешката окolia. Тука денувахме, за да съберемъ сили и преминемъ затрупанитъ съ преспи ридове между с. Попадия и с. Крайници.

Тѣкмо бѣхме стигнали на срѣдъ пътя за с. Крайници, изминали трудните преспи, Иорданъ Тренковъ, който не бѣше свикналъ на пѫтуване поради заседналия животъ, що прекарваше въ града, при това бѣше и късогледъ, та често трѣбваше да го изправяме изъ преспитъ, дето падаше, изпадна въ отчаяние, уплаши се, че не ще може да отиде до гр. Велесъ, камо ли чакъ до границата. И изяви желание да се връща. Той бѣше безъ оржие, съ едно револверче, съ което можеше само да се нарани, ако станеше нужда, но не и да си прѣнесе черепа, за да не падне въ пленъ на неприятеля. Обаче умората му бѣ очевидна. Той бѣше смаzanъ. Но, какъ ще се връща отъ срѣдъ пътя. Увѣщахме го, най-сетне напрегна сили и дойдохме до село Крайници.

(Следва)

Изъ нескончаемитѣ страдания на Македонския българинъ — презъ време на така нареченото доброволно изслелване отъ роденъ край

Бълг. бѣжанци отъ с. Бутинъ, Драмско, настанени на 12. V. 1925 год. въ полустроенъ сайвантъ, край село Дрипчеvo, Свиленградско — на открito — вследствие на което отъ простуда малките дѣца всички сѫ се разболѣли. Въ настоящата снимка най-малкото дѣтенце лежи болно, пъшка и нѣма кой да му даде медицинска помощъ. Лѣкаръ има въ Свиленградъ на 30—35 кlm. далече.

Попъ Янко Георгиевъ, отъ Гумендже, на 85 години, отъ изтезания окото му повредено

Баба Кера Пазвантова, 125 годишна отъ с. Монастиръ, (Гюмюрджинско). Умрѣла на хранит. пунктъ, безъ да се изпълни едничкото ѝ желание — да види Царчето.

Г. Ив. Бълевъ

Габровскиятъ бой

(Споменъ)

17 септемврий 1903 година. Илинденското възстание оттатъкъ Вардара е въ своя разгаръ. Нашиятъ мелнишки отрядъ отъ сборнитъ чети на войводите: капитанъ Юр. Стояновъ, поручикъ П. Дървинговъ, Дончо Златковъ и Яне Сандански следъ нѣколко сражения съ турски пѣлчища, следъ дѣлъгъ нощенъ походъ, рано сутринта спрѣ за дневна почивка изъ височините на Пиринъ, подъ „Синиорвръхъ“, надъ „Синаница“. Изморени отъ дѣлгия походъ, следъ малка закуска отъ хлѣбъ и сирене, скоро въ стана всичко утихна, всѣки се предаде на почивка и сънъ. Само стражата, кацнала по всички чукари, бди и пази. Скоро обаче бѣхме събудени и стреснати отъ алармата на нашия другар Йованъ Господаревъ, възведенъ началникъ въ четата на Юр. Стояновъ, който, гологлавъ и съ пушка въ ръка, тичаше по народнището изъ голата каменлива стрѣмнина, викайки: „Скоро, Сугаревъ!... Удряйте момчета!... Роденъ въ с. Цѣрь, Битолско бомби хвърляйте!... Напредъ!... Напредъ!...“

† Поручикъ-войвода Соф. Стояновъ

Събудени и изплашени отъ този викъ, всички четници и войводи грабнахме пушки, залѣгнахме и се питахме единъ—други: Какво има, де е не приятельтъ?

И когато Господаревъ, спѣнатъ отъ една драка, падна и се свести, той се обади и каза:

— А бе, нищо нѣма; азъ сънувахъ боятъ съ турцитъ при с. Габрово, Горно-Джумайско, оня бой презъ тази пролѣтъ, въ който бѣха убити войводите: Софрони Стояновъ, Борисъ Сугаревъ, Димитъръ Милевъ и 28 четници.

Успокоени отъ тия обяснения, капнали отъ умора, скоро всички отново се отдаехме на почивка и сънъ.

Обѣдъ. Група войводи, подвойводи и възводни началници обѣдваме и приказваме за тревогата причинена тая сутринъ отъ Ив. Господаревъ. Подпоручикъ Борисъ Стрезовъ, участникъ въ този бой, помоленъ да разкаже нѣщо за него, съ готовностъ изпълни молбата ни.

— На 14 априлъ, тази година, — започна той, — сборнитъ чети на капитанъ Александъръ Протогеровъ отъ гр. Охридъ и на поручикъ Софрони Стояновъ отъ с. Цѣрь-Кичевско, на брой 86 души отборъ юнаци, движейки се изъ дебрите на Горно-Джумайско на путь за юго-западна Македония, рано сутринта бѣхме кацнали като орли по широкия грѣбъ на хребета „Селище“, съ намѣрение като отпочинемъ тамъ презъ деня, да продължимъ похода презъ нощта.

Дветѣ тия чети бѣха организирани по военному: роти, полуроти, възводове и отдѣления. Въ четата на Протогеровъ полуротни командири бѣха подпоручиците: Илия Балтовъ отъ с. Буково, Би-

толско и Димитъръ Милевъ отъ гр. Охридъ. Въ Стояновата пѣкъ чета полуротни бѣха подпоручиците: Борисъ Сугаревъ отъ гр. Прилѣпъ и азъ — отъ гр. Ресенъ.

Училището, и то имаше свой представител въ лицето на гимназиалния учител — революционеръ и войвода Никола Герасимовъ отъ гр. Охридъ, тогава секретарь въ четата на Протогеровъ. Състава на четите бѣ отъ изпитани подофициери и редници.

За всѣки отъ насъ — офицеритѣ, бѣ отреденъ районъ на действие: Ал. Протогеровъ, Д. Милевъ и Н. Герасимовъ — въ Охридско, С. Стояновъ — Кичевско, Илия Балтовъ — Битолско, Борисъ Сугаревъ — Прилѣпско и азъ — Ресенско, всѣки съ своите подофициери и редници.

Нашата задача бѣ: всѣки въ своя районъ образцово да организира мѣстните бойни сили и да подгответи населението за близкото възстание. Всѣки мечтаеше да се отличи и жертвува за свободата на родината.

Слѣдъ дѣлъгъ изнурителенъ нощенъ походъ, на 14 априлъ при зори, спрѣхме, както казахъ, за дневна почивка въ „Селище“. Азъ и Софрони Стояновъ почиваме въ една кошара единъ до другъ. Човѣкъ съ поетична душа, легналъ до менъ съ пушка до раница — възглавка, въпрѣки умората, Стояновъ възтрожено ми декламира негови любими стихове отъ Пушкинъ и Лермонтовъ. Азъ го слушахъ съ натегнали за сънъ очи.

Тъкмо бѣхъ склонилъ очи, тръснато се втурна въ кошарата часовоятъ, който съ задавенъ отъ вълнение гласъ рапортова на Протогерова:

† Подп.-войвода Дим. Милевъ, роденъ въ гр. Охридъ

— Г-нъ Капитанъ, началникъ по караула, възводниятъ Господаревъ ми заповѣда да Ви доложа, че тукъ — на близу — въ долчинката, при чешмата, дето пихме вода, току що сѫ пристигнали повече отъ 50 души аскеръ.

Веднага цѣлиятъ станъ трепна. Всички бѣхме готови да се нахвърлимъ върху врага и да го сразимъ.

Заехме позиции и първи открихме ураганенъ огънъ. Турцитъ се окопитиха и заеха позиции въ долината при чешмата и около нея. Това бѣ първото наше бойно кръщаване.

Около обѣдъ врагътъ изчезна въ долината, следъ което ние свободно прибрахме хубавите лъскави „Маузерови“ пушки и патронитъ на 15 убити турски войници. Войводата Стояновъ раздавайки „маузеритъ“ на своите кичевчани казваше имъ: „На, тая праща куршумитъ направо на Султана“.

Сега, стоещето ни въ „Селище“ бѣ рисковано и се отправихме къмъ с. Лешко, дето пристигнахме на мръкване.

Почна да вали. Дъждъ се сипе като изъ ведро. Въ такова лошо време тръгваме отъ Лешко съ надежда: при усиленъ ходъ презъ нощта — да стигнемъ въ зори къмъ с. Тросково и тамъ да заемемъ непристъпните чукари и скали на „Коматиница“, естествена позиция — крепость, дето миналата година войводитъ — мичманъ Тодоръ Саевъ и Дончо Златковъ нанесоха блъскава победа върху многобройни турски пълчища.

Но, дъждътъ не престава. Кално. Походътъ става труденъ. Нощъ. Мракъ — непрогледенъ. Умора страшна. Пъкъ и Никола Гарасимовъ и 26 четника съ него, въ тъмнината изгубватъ нашата дира и се откъсватъ. Цѣли два часа сѫдбоносенъ застой въ безрезултатно дирене. Поради всичко това, на 15, при изгрѣвъ слънце, ние едва се добрахме до височините при селото Габрово. На югъ се вижда отвесно изправената горда „Коматиница“, замечтана въ небето; а тукъ — на габровскиятъ височини, разлети по Влахина-планина и проснати широко и безпомощно подъ краката на масива „Лешко“, презъ въстанието въ 1895 година, бѣха убити поручиците Начевъ и Мутафовъ.

Въ такова негодно и злокобно място, още неотдъхнали отъ трудния походъ, турцитъ ни обградиха и откриха огънъ срещу настъпващите. Залегнали въ набързо сѣкъменитъ окопи, ние посрещнахме неприятеля съ честа стрѣлба, съ бойни пѣсни и мощно „Ура“. Боятъ се усилва все повече и повече. Турцитъ чувствуващъ своето надмошье, бѣсно налитатъ върху насъ, стрелятъ и реватъ — да се предадемъ. Нашиятъ ураганенъ огънъ и шеметниятъ трѣсъкъ на възпламененитъ бомби спиратъ турското настѫпление съ тежки загуби за тѣхъ.

Около обѣдъ отъ Дѣбочица и Падежъ пристигатъ нови войски. Броятъ имъ достига сега до 4 бойни дружини. Окураженъ, къмъ 1 часа врагътъ предприема нова атака съ страшенъ ревъ и доближава на 50—60 крачки до нашите позиции. При тая бѣсна атака, отъ нашите позиции ехти бойно и нестихващо „Ура“, вихреня стрѣлба и страшенъ екотъ отъ възпламененитъ бомби. Изплашени отъ тежките загуби и отъ нашия непоколебимъ духъ и героично държене, турцитъ отстѫпиха и се укриха. Обаче скоро следъ това отъ Пехчево пристигатъ нови войски, които заематъ една малка височина срещу позицията на Протогеровъ и веднага му откриватъ огънъ, който постепенно се усилва и обгръща цѣлата бойна линия.

Къмъ 2 часа Протогеровъ е раненъ въ дѣсния кракъ, а къмъ 3 — въ лѣвия. Боятъ е въ своя разгаръ. По всички линии ехти шеметна стрѣлба;

† Подп.-войвода Бор. Сугаревъ, роденъ въ гр. Прилепъ и 3-та убити на 15 април 1903 г. въ сражението при с. Габрово.

куршумитъ хвърчатъ по всички посоки и злокобно пищятъ. Чуватъ се нестихващи викове, ревъ, охкання, закани, псуви, бойни пѣсни, страшенъ пукотъ отъ нашите бомби. Нашето мощно и буйно „Ура“ нестихва; то плаши и вковава турцитъ, то убива тѣхния куражъ.

Смъртъта вихренно бушува...

И въ разгара на шеметния бой, най-младиятъ подпоручикъ Дим. Милевъ, гордо изправенъ въ своята позиция, стрѣля и възвържено пѣ:

„Тозъ който падне въ бой за свобода, —
Той не умира....“

И когато неговата вдъхновена пѣсень, подета съ ентузиазъмъ отъ всички наши бойци ехти бѣше по цѣлата бойна линия, когато Милевъ, опоенъ отъ високо родолюбие, въ своя екстазъ, бѣ готовъ да се хвърли въ шеметния бой и съ единъ само свой ударъ да срази врага, тогава единъ вражески куршумъ го ранява смъртно и той клюмва горда глава.

Борисъ Сугаревъ, който е тамъ на близу въ своята позиция, макаръ и раненъ, бързо се втурва при Милева, братски го прегръща, миля и цѣлува, следъ което гласътъ му еква като бойна тръба. Той люто се заканва на врага и зове своите другари и цѣлия свѣтъ да отмъстятъ за убития младъ герой.

И ние, настрѣхнали, виждаме какъ единъ леко раненъ юнакъ — подпоручикъ Сугаревъ, мъкненъ на гърбъ другъ юнакъ — тежко ранения Милевъ. Къде го носѣше той всрѣдъ яростния бой? Брата ли бѣха тѣ? Още една крачка и тая изваяна група на легенда би се закрила въ мъртвото поле на позицията. Но, уви! Преди единъ мигъ, преди сетния скокъ, злорадството на вражески куршумъ застига сърцата на тия два брата и тѣ падатъ, прегръщатъ се и напускатъ едновременно живота, влюбени въ смъртъ...

Другари, спете въ миръ!

Тукъ, Борисъ Стрезовъ спрѣ своя разказъ за да изпълни своята служба — смѣната на часовитъ и помоли възводния Ив. Господаревъ, той да довърши

разказа. Господаревъ се колебаеше и отказваше, но по наше настояване, той се съгласи и продължи разказа.

— Около 2 часа следъ обядъ, — започна Господаревъ, — както каза нашият другар — подвойводата Стрезовъ, Габровският бой бѣ въ своя разгаръ. Той именно момент азъ сънувахъ тая заранъ; тогава и азъ бѣхъ раненъ въ левия кракъ. Около 5 часа, въ разгара на нестихващия бой, тежко бѣ раненъ въ гърдите войводата Ал. Протогеровъ. Въ дѣсно отъ него въ окопа — сладко бѣ заспаль на всички единъ младъ четникъ — неговъ ординарецъ, а въ лево — тежко бѣ раненъ старият четникъ — Бояджиевъ отъ гр. Габрово. Никому никаква превъръзка. Кръвта тече свободно отъ раните. Силитъ на раненитъ герои отслабватъ постепенно. Въ такова положение Протогеровъ праща известие на войводата Софрони Стояновъ за своето тежко положение и го моли да поеме той командуването на дветъ чети, като направи всичко зависяще за пробива на вражеския кордонъ презъ нощта.

Подпоручикъ Балтовъ, който бѣ въ окопа на близко до Стоянова, получи нареџдане отъ последния да отиде при Протогерова и даде нужната помощъ на раненитъ.

Балтовъ, въпреки голѣмата опасност, веднага изпълни заповедта и се озова при Протогерова. Тукъ, виждайки тежкото положение на ранения герой, Балтовъ взима героично ранения: пушката презъ рамо и, подпомогнатъ отъ единъ четникъ, пълзишкомъ измѣнила Протогерова въ една малка долчинка, загъната отъ дветъ крила на позицията и защитена отъ вражеско око. Отъ тамъ, на гърбъ, понася ранения герой изъ една долина, стигатъ при една колиба, дето намиратъ жена и конь. Качватъ Протогероза на коня и съ жената-куриеръ, на 16-и минаватъ границата при с. Дръново.

Следъ отеглянето на Протогерова и поемането на командуването на боя отъ Софр. Стояновъ, боятъ продължава все така усиленъ и страшенъ. Нашата стрелба почна да редѣе. Височинитъ на с. Габрово бѣха измѣнили на нашето щастие. Вихрениятъ пукътъ на маузеритъ задушава сега нѣколкото агонизиращи наши пушки. На мяркване обаче, нашите позиции оживѣха. Едно отсѣчено, мощно и ядовито: „На ножъ, юнаци!“ се разнесе, прониза простора и ни окрили. Това бѣ зова на Софрони Стояновъ. Ние всички останали здрави и ранени, на чело съ

храбрия войвода, решени да пробиемъ кордона или да умремъ, се понесохме като хали въ атака и на ножъ, викайки бѣсно и стрѣвно: „Ураа..! Ураа..! Ураа..!“

Врагътъ, уплашенъ, зашеметенъ отъ нашата стремителна бѣсна атака, се разколеба. И ние пребихме вражеския кордонъ и изчезнахме въ тъмнината, като дадохме нѣколко скжпи жертви, между които и началника на отряда, незабравимиятъ храбрецъ Софрони Стояновъ. При тая атака и азъ бѣхъ раненъ втори пътъ, сега — въ корема.

Въкъветъ, враговетъ народни, тиранитъ, не трѣба да забравяте, че решенитъ да мрать сѫ пострашни отъ смъртъта.

Следъ разказитъ на Борисъ Стрезовъ и той на Ив. Господаревъ за Габровския бой, Петъръ Дървинговъ ни даде следната характеристика за убититъ офицieri:

Софрони Стояновъ, — това бѣ голѣмъ идеалистъ, всесъло преданъ на македонското освободително дѣло и голѣмъ боецъ за свободата на Македония. Той загина епично и героично въ Габровския бой.

Борисъ Сугаревъ, — това е едно въплъщение на храбростъ. Въ трагичните минути, когато душата на най-милия герой — Милевъ — витаеше надъ боевата линия, единъ късъ човѣкъ, една динамика — Борисъ Сугаревъ, съ сърдечни целувки, които костваха неговия животъ, въ разгара на страшния бой изнасяше смъртно ранения свой другар, задъ огнената линия.

Единъ леко раненъ, носи тежко ранения, за да бѫде следъ това и той смъртно раненъ.

Каквътъ великъ подвигъ! Какво тѣржество на военниятъ морални сили!

Димитъръ Милевъ, — младъ герой, току що свършилъ съ най-голѣмо отличие Военното училище, съ пѣсъ и съ чуденъ ентузиазъмъ умрѣ за да потвърди и запечата съ своята кръвъ величитъ качества на най-младото българско войнство.

Да, другари, въ шеметния бой при Габровскиятъ височини има нѣщо велико, което не трѣба да се забравя отъ никого. Вънъ отъ героизма на всички участвуващи въ тоя бой, онова, което най-много пленива въображението на всички човѣкъ, това е гранитното другарство на всички тия бойци, а най-вече — на военачалниците.

Поклонъ предъ падналите другари, героични предвестници на сегашното възвъстание.

Църковно-учебното дѣло въ Кайлярска околия — Емборски районъ.

Кайлярската околия се намира въ най-южната част на Западна Македония. Презъ турско време тя броеше: турци 27,155 ж., българи 7,916 ж., гърци 1,800 ж., власи и др. 1,730 — всичко 38,691,*) ж.

Българи подъ ведомството на Св. Екзархия 5640, около 2000 крѣгло сѫ патриаршисти**).

Пита се — какътака, при това подавляващо ино-родно население, българинътъ отъ тоя отдалеченъ край е могълъ да се отърси отъ фанариотското иго и да дигне глава, толкозъ повече че съседнитъ околии иматъ мнозинството отъ жителитъ си привързано

къмъ гръцката патриаршия. Елада е предъ вратата на южна Македония и голѣма частъ отъ християнското население търсѣше прехраната си въ Атина или въ Цариградъ?

Въ по-голѣмитъ селища на района отъ незапомнени времена е имало гръцки училища.

Така въ най-голѣмото христ. село Емборе — презъ 60-тѣ години на миналия вѣкъ съществувала гръцка школа съ учителъ мѣстния свещеникъ Дим. х. Василевъ. Презъ 1865 година нему случайно е попаднала книга съ славянска азбука, — сигурно, букваръ — и останалъ очуденъ.

Веднага се запозналъ съ тая азбука и прочелъ книгата, която много му харесала. Това чете-

*) В. Кънчевъ — „Македония“ (Етнография — Статистика) стр. 269.

**) D. Brancof — „La Macédoine“ стр. 178.

не породило у него мисълъ да учи децата и на славянски.

Презъ 1868/69 год. отъ Цариградъ се върнала въ Ембore Дим. Македонски, който донесълъ съ себе си доста български буквари и разни книги; той ги предложилъ на жъдния за родно слово учитель—свещеникъ.

Същата година въ училището се въвежда български езикъ и то полудневно: до обядъ — български, следъ обядъ — гръцки.

Това положение траяло до 1883/84 уч. година.

Числото на учениците отъ 50—60 се издигнало до 120—130, защото почнали да посещават училището и деца отъ околните села.

Презъ поменатата година престарѣлиятъ свещеникъ престаналъ да учителствува. Селото се отказало отъ патриаршията, и екзархията поела ръководството на училишното дѣло, като назначила новъ учитель.

Училището е тръгнало въ своя пътъ, но и враговете не спѣли. За гръцкото училище, което вече се отдѣлило, билъ назначенъ *голъмъ даскалъ* съ висока заплата; на учениците се давало даромъ учебници и учебни потрѣби; на бедните се отпускали помощи за дрешки. Отъ друга страна, правили се тежки спѣнки на българ. учитель: често билъ виканъ отъ правителството чакъ въ Кайляр и билъ държанъ тамъ по 5—10 дни подъ разни предлози; спрѣно било обучението по отечество знание и гимнастичка и т. н.

Тия пречки продължавали още по-засилено, когато почнала да действува македоската революция, особено презъ 1903 год. Тукъ ще предадемъ само единъ епизодъ отъ упоритата борба на българина въ тая наша покрайнина.

Гръцкиятъ лерински владика рекълъ да използва за своите пъклени цели погрома отъ Илинденското възстание.

Обиколилъ Леринско, тръгналъ за Кайлярско. Къмъ 16 септември 1903 посетилъ екзархийското село Ракита, което съ помощта на турските военни власти заплашилъ съ разорение, ако се не откаже отъ екзархията. Нѣкои отъ селяните се изплашили, но селото не се отказало.

На другия денъ владиката заминалъ за Ембore. Тукъ билъ откритъ нѣкой възстанникъ, съзълъ отъ гората, за да се приbere на миренъ животъ. Обсаденъ отъ стражари, войска и бashiбозуци, възстанникъ билъ поканенъ да се предаде. Той повѣрвалъ и отворилъ вратата, но веднага съ залпъ билъ застрелянъ.

Тоя психологически моментъ ловкиятъ пастиръ искалъ да използува и съ цѣла дружина въоръжени ясакии, чибуки и пр. нахлува въ чистото екзарх. Ембore.

Подъ предлогъ, че въ селото се криятъ комити, десетина кѫщи били опожарени, около 20—25 души изтезавани и пр. „Светият старецъ“ усмихнатъ до уши, очаква нетърпеливо да дойде малко и голямо и му цѣлуне покорно „св. пастирска дѣсница“.

Но никой Емборчанецъ не навестилъ стареца, никой му не далъ приемъ. Нѣщо повече: първенците смело заявили на комендантата на квартирующата потера, че „по-скоро могатъ да минатъ подъ папско вѣдомство, отколкото да се повърнатъ още веднажъ подъ гръцката патриаршия“.

Мѣстото не ни позволява да предадемъ издавателствата на кърсердара Алексо Каракиванисъ, гръкъ отъ Ени шехиръ (М. Азия), натоваренъ отъ

тур. правителство да преследва комити. На 4 окт. с. год. съ 70 души войници и жандарми той пристигналъ въ Ембore и се установилъ въ кѫщата на българ. първенецъ Ване К. Чирковъ, а дружината си настанилъ по други кѫщи на прехрана.

Шомъ се настанилъ, повиква председателя на българ. църк. община иеромонахъ *Иринархъ*, заповѣдва му да се съблече, и го поваля на земята; повече отъ 100 тояги му ударилиъ, изкубаль му браната и полумъртвавъ го изриталъ. Същата участъ сполетѣла и учителя Д. Янакевъ и др.

Непощаденъ билъ и стария 80 годишъ свещеникъ — учитель Димитри: той билъ арестуванъ, вързанъ и изтезаванъ въ продължение на 40 часа.

На 8 окт. с. г. Каракиванисъ посѣтилъ село Ракита и заловилъ свещениците, учителите, първенците и като имъ взель 22 лири, освободилъ ги.

На учителя Ив. Василевъ е била обсадена кѫщата отъ андарти и само неговата смѣлост спасила живота му.

И въпреки всички терзания, беззащитниятъ българинъ упорито устоявалъ своята народност. Предъ неговата воля да запази самобитността си, всички демонски изстъпления се разпръснали като димъ.

Слабото църковно-училищно дѣло въ Кайлярско не заглъхнало, а постепено се развивало и затвърдило.

Така презъ 1869/70 г. вече въ Ембore съществува официалното българско училище; въ Дебрецъ се открива презъ 1884; 1885 — въ Палеоръ 1886 — Ракита и т. н.

Презъ 1886/87 въ градеца се открива I класъ; основното училище става пълно. Въ класа имало 28 ученици. Презъ 1887/88 се открива II класъ; следната година — III класъ. Единъ упадъкъ се забелѣза презъ периода отъ 1892 — 1995 уч. год., поради усилениетъ атаки на елинизма.

Следната таблица показва развой на учебното дѣло въ Кайлярска околия

	уч.-лища	учители	уч.-ци
1886/87	4	4	174
1891/92	10	10	422
1896/97	7	15	446
1899/900	11	18	625

уч.-ща	уч.-ли	ученици	име на
			училищата
Ембore	1	4 (2 ж.)	Св. Св. К. М.
Палеоръ	1	1	Св. Ив. Рил.
Ракита	1	2 (1)	Св. Св. К. М.
Конуй	1	1	Св. Борисъ
Дебрецъ	1	2 (1)	О. Паисий
Биралици	1	2 (1)	

6 12 (5) 354 (140)

Въ гр. Ембore съществуваше и третокласно смесено училище:

	I кл.	II кл.	III кл.	Всичко
Записали	31 (8)	19 (6)	13 (3)	= 63 (18)
Напуснали	3 (1)	2 (1)	3	= 8 (2)
Минаватъ	27 (7)	17 (5)	9 (3)	= 53 (15)
Оставатъ	1	0	1	= 2 (0)

Нашиятъ успѣхъ се подчертава най-дебело, ако се съпостави той съ она на противника. Така презъ 1902/3 уч. година.

За 5640 души екзархи съществуватъ 11 (1 кл.) училища съ 15 учители и 627 ученици; за

5040 патриаршисти — 1 училище (нѣма класно), 2 учители и 250 ученици*).

Числата сами за себе си говорятъ!...

Кайлярско е дало на бълг. народъ следнитѣ видни дейци въ полето на народното събуждане:

1) Свещеникъ Димитри х. Василевъ, първия пионеръ на българското възраждане въ Кайлярско.

2) Видния просветител Дим. Македонски отъ Ембре.

3) Професоръ Ник. Благоевъ отъ с. Ракита.

* D. Branchoff — Macédoine стр. 178.

4) Неговия братъ, вече покойникъ, дългогодишенъ гимназиаленъ директоръ, Иванъ Благоевъ.

5) Стариятъ учитель Иванъ Василевъ отъ с. Дебрецъ.

6) Високопочитания гимн. учитель, общественикъ и писател Благой Димитровъ, синъ на свещ. Димитрий.

За неизлишенъ путь тръбва да подчертаемъ, че върата въ своя идеалъ, върата въ собственитѣ сили и въ щастливия резултатъ, изтръгнатъ въ упорита борба, е лостътъ на всѣки успѣхъ...

Ил. Ивановъ

Положението

Изманалията месецъ май наスマлко щѣше да отбележи въ историята на Европа най-страшното и мрачно събитие презъ следвоенното време — една нова масова касапница на хора по всички полета на останала и изнемогваща подъ тежестите на своите предразсѫдъци и грѣхове Европа.

Следътъ успѣшното присаждане на Австрия къмъ Германия, тая вече Велика Германия, обхванала като въ клещи почти половината отъ тѣсната чехословашка територия, бѣ се приготвила да ликвидира, сѫщо така отъ корень, както това стори съ Австрия, и съ вопроса за приобщаването на близо тридъги милиона нѣмци, живущи въ Чехословакия, къмъ майката држава. Тия нѣмци, известни отъ съ общенията въ печата подъ името „судетски нѣмци“, сѫщо се бѣха подготвили, организационно и политически, за посрещане на всѣки братски жестъ отъ страна на Германия за съзвързане на политическата сѫдба на всички нѣмци подъ знамето съ пречупения кръстъ.

Германски моторизирани и други войски бѣха вече заели изходните пунктове покрай чехословашката граница, готови всѣки моментъ да получатъ и изпълнятъ заповѣдта на г. Хитлеръ за осъществяване и на тоя етапъ отъ германския планъ за въздигане на великата германска империя до първостепенна и ако може най-могъща въ Европа сила.

Но, редомъ съ това, Чехословакия и особено чехитъ, като народъ, се решиха да не отстъпятъ предъ никоя жертва, каквато отечеството имъ би поискalo отъ тѣхъ, и бързо взеха мѣрки да посрещнатъ, съ борба до край, ако би било необходимо, дори едно военно германско нашествие въ страната имъ.

Тази решителност, тази категоричност въ отпора, който Прага реши да даде на германската акция за освобождаване и за прибиране на судетските нѣмци подъ флага на Германия бѣ, безспорно, отъ не малко значение за хода, който взеха по-късно работите въ Срѣдна Европа. Но това държане на Чехословакия: мобилизирането на два набора отъ запаса на чехословашката армия и взимането на редица други военни мѣрки въ тая страна, може би, нѣмаше да на кара Германия да промѣни намѣренията си спрямо Чехословакия, ако къмъ спокойния, но солиденъ и решителенъ чешки отпоръ срещу германския домогвания не се бѣ прибавила и задружната френска и английска решимост да не допуснатъ, щото Чехословакия да изпита участъта на бивша вече Австрия.

Чрезъ изявления на високоотговорни политически лица въ Франция и въ Англия, както и чрезъ задружни официални английски и френски постъпки въ Берлинъ, Германия почувствува добре, че този путь една нейна акция спрямо Чехословакия отъ рода на онай по отношение на Австрия ще срещне нѣщо пълно съ рискове за Германия и нѣщо много по-осезателно отъ едни формални протестирания и голи възмущене.

И Германия, за щастие, не прибѣгна до военни действия. И то, не защото видѣ, че е по-добре да действува по миренъ начинъ (тя винаги би предпочитала да действува по миренъ начинъ за осъществяване на задачите си); не защото разбра, че по въпроса за судетските нѣмци, въ случай на брутално действие въ Чехословакия, тя има да срещне тамъ, пъкъ и по други свои граници неприятелски войски — цикове и ордия.

Германия не бѣ готова, вижда се, да приеме такава една евентуалност. Тя не бѣ още готова за една нова обща европейска война, въпреки че е много добре въоръжена съ нападателенъ духъ и съ ордия и психологически подгответа за водене на война въ името на висшите интереси на германския народъ, както ги е изтъкнала и формулирала вождътъ му предъ германцитъ и предъ чуждия свѣтъ. Гер-

мания ще да е смѣтнала неблагоприятъ за себе си момента за въоръжени действия въ Чехословакия и затова, колкото това и да не е било приятно на Берлинъ, германските струпани покрай чехословашката граница войски бѣха отдръпнати навътре въ германската територия.

Тия войски сигурно сѫ били предназначени да извоюватъ придобивки, подобни на австрийските, не чрезъ истински военни действия, а чрезъ заплахата, която представяха и можеха да представляватъ въ Европа отъ едни истински военни действия въ случай на едно голѣмо чехословашко упорство по судетско-нѣмския въпросъ.

Отъ тая заплаха, обаче чехитъ не се уплашиха. Тѣ, може би подпомогнати най-много отъ съюзниците си, французи, можеха съ самообладание да съзратъ добре истинското предназначение на струпанието на чешката граница германски войски, уловиха се на играта и се показаха по-смѣли и решителни въ отстояването на своите национални и държавни права, отколкото мнозина въ Европа сѫ мислили.

Тукъ, въ тая моментъ, въ тоя пунктъ, Германия за първи путь откакъ бѣ започнала, следъ поемането на властта отъ г. Хитлеръ, да печели една следъ друга национални победи на международното поле чрезъ бѣзупречни, неуклонни, добре подготвени и почти свѣткавично изпълнявани удари, — сега тя за първи путь не успѣ да приложи изпитания си похватъ да спекулира съ страха отъ международни военни усложнения.

Страхътъ отъ избухване на нова всеобща война, който действително, обладаваше и господствуваше въ политически и дипломатически канцеларии у народите — бивши победители и настоящи привърженици на идеята за миролюбиво и постепенно разрешение на въпросите, по които се спори, тоя путь бѣ по-слабъ отъ страха отъ ново германско разширение въ Срѣдна Европа, особено при насилиствено германско разширение.

Този, последниятъ страхъ сплоти противогерманските сили въ Франция и Англия и тѣ добиха по тоя случай физиономия на една осъ, не оповестена като осъ, но не помалко ефикасна, когато дойде нужда да се действува, отъ ония оси, за които тѣй много и съ такава тържественост се приказва при срещите на видни лица отъ дветѣ авторитарни европейски држави.

За първи путь методично и решително подгответяна германска акция въ международната областъ биде спъната, ударъ о камъкъ. За първи путь една решителна съпротива отъ страна на ония, срещу които се готвѣше германскиятъ „миръ“ ударъ бѣ увѣнчана съ успѣхъ.

Това е фактъ отъ извѣнредно голѣмо международно политическо значение за по-нататъшното прилагане на германската програма на международно поле.

Като става дума за осъта на демократичните држави, въ съпоставка или дори като противодействие на осъта Римъ — Берлинъ (на авторитарните држави) умѣстно е да се спомене онова, което мѣродавниятъ, съ свѣтовно значение, вестникъ „Ню-Йоркъ Таймсъ“ отъ 30 април 1938 г. писа по случай сключването на военно ново съглашение между Англия и Франция непосредствено следъ поглъщането на Австрия отъ Германия.

Вестникътъ пише:

„Взетото въ Лондонъ решение е отъ капитално значение. То е повече отъ воененъ съюзъ. То е буквально военно единение. Английското правителство пое инициативата да ръководи европейските работи.“

А вестникътъ „Ню-Йоркъ Хералдъ Трибюнъ“ отъ сѫщата дата писа:

„Време е да се припомни, че сѫществува сѫщо и една демократична осъ, чийто източници сѫ значителни“.

„Най-силният ударъ, който получи германският стремеж за надмошне — пише парижкият в „Републикъ“ от 30. IV. 1938 г., — е създаването в Америка на една в това индустриална линия, която неприятелските аероплани не могат да достигнат“.

Ето единът отъ наистина голъмтъ почти неизчерпаеми военни източници на държавите отъ демократичната осъ.

Германия, наистина се спъна по въпроса за судетския нѣмци, но трѣбва да се подчертаете, че тя не е капитулирала по този въпросъ. Той е само за малко по-отложенъ, докато г. Хитлеръ съ своите съветници и сътрудници, намисли новъ начинъ и избере другъ моментъ за постигане на същата целъ: присъединяване на судетския нѣмци и земите имъ къмъ Германия.

Тия дни френскиятъ министъръ-председателъ и министъръ на войната г. Даладие е заявилъ, че къмъ срѣдата на миналия месецъ май „Европа бѣ само на нѣколко сантиметра отъ войната“.

Идеята за отечество — една еволюция въ нашата литература

Всѣкото просвѣтенъ българинъ знае днесъ, че презъ освободителните борби литературата въ всичките си видове — научна, педагогична, учебникарска, художествена — бѣ въ открита и въодушевена служба на дѣлото на Освобождението. Никой писателъ, никой учень, никой учителъ, не замисляше въ онай време каква да е творба, безъ да измѣри ползата отъ нея за великото народно дѣло.

И тая мѣрка бѣ едничка мѣрка за достойнство: никой просвѣтенъ човѣкъ, никое творческо дѣло не се ценѣше вънъ отъ отношенията му къмъ борбата за народна доброчестина. Случваше се дори по досгойни отъ гледище на наука и изкуство дѣла да минаватъ за по-малоценни спроти други, които бѣха по-малко талантливи и повече „народни“.

Тая мѣрка за „достойна обществена служба“ продължи подиръ Освобождението. Писатели и учени отреждаха време и трудъ за задачите на закрепването на освободената част отъ отечеството, като успоредно съ това наставаха сърдечна жалба и буенъ протестъ за неосвободената. И когато новата и млада българска държава поукрепна,

жалбата и протестътъ за неосвободените взеха да отекватъ по-ясно и по-настойчиво въ живота и въ писаната речь

А когато въ българската общественостъ грижата за неосвободените зае достойно за значението си място, когато българската напредничава младежка се надпреварваше да участва съ кръвта си въ тѣхното дѣло, въ България не остана нито единъ що-годе белязанъ писателъ, който да не отгласи въ пѣсень, въ разказъ или въ драма тия близнаки въ живота народни настроения.

Но дойдоха злополучните войни и страшната вълна на разрушение и всеотрицание подиръ тѣхъ. Отричаха се

Английскиятъ държавникъ сѫщо заявилъ на 24 май въ Чингфорти, Есексъ, че за сега войната е избѣгната благодарение на твърдото държане на Франция, поддържано до известна степенъ отъ Англия и до нѣкъде отъ Съветска Русия и отъ Полша по отношение на германския натискъ върху Чехословакия и — главно на твърдото решение на чехите да се биятъ за отечеството си. Но, ако за сега Германия още не е готова да се бие дълго време по сухо — казалъ г. Чърчилъ — какво ще стане презъ 1939 год., когато тя ще може да води дълговременна война?

Г-нъ Чърчилъ предлага, прочее, Англия и Франция да се погрижатъ да групиратъ дунавските и балканските държави въ единъ по-здрава съюзъ, като тия две държави бѫдатъ винаги на страната на малките държави отъ Балканска и Дунавска Европа, въ случаи че нѣкоя отъ тия държави бѫде нападната.

Ето едно интересно указание за приближаването не само на вѣроятностъ за една нова европейска война, но и на огъня до чергата на балканските народи.

всички добродетели на вчерашното минало, отричаше се подвига, отричаше се правдата, отричаше се страданието и благородното усилие на България, отричаше се всичко и самата България и то отъ собствените ѝ синове. Настанало бѣ разлѣтство въ живота и литературата; лични писатели изгубиха вѣра въ бѫднините на земята си и склониха съ несѣстри писания къмъ химери и къмъ общестено разложение. И дълго време следъ това ясна нотка на смѣла обичъ къмъ родината не можеше да се чуе нито въ живота, нито въ писаната речь на обезвѣрените.

Стигна се до тамъ, че

писатели съ изтѣкнато родолюбие

и дори такива, които ревниво държеха словото си надъ крѣска на улицата, започнаха кой по-ясно, кой по-прикрито да любезничатъ съ идеите и вкусовете на безотечествениците. Но... слава Богу, и тая напасть мина. България остана читава, небосклонътъ ѝ се разведри, върна се и вѣрата на вѣрните ѝ синове въ утрешния ѝ денъ. Сега никой не се срамува да показва за отечество, може би защото и въ родината на безотечествениците — большевишка Русия, родолюбие се обяви за висока гражданска добродетель. Това ще внесе струя отъ ведрина и въ литературия ни животъ. Колебанието на неусойчивите изчезне. Зовътъ „България надъ всичко“ ще се обърне отъ дружествена или партийна плакада въ истинска нравствена повеля за всички българи. Оттамъ вече само една крачка има до чувството и мисълта на нашите бащи отъ Великото народно събрание въ Търново: че земята на българите не свършила на границите, въ които включиха България жестоките мирни договори.

Б. „Зора“, бр. 5628.

БЪЛГАРСКИ ДЪРЖАВНИ МЕНЕРАЛНИ БАНИ

България е богато надарена съ лѣковити минерални извори и термални води, общия брой на които достига 182. Отъ тѣхъ около 50 сѫ благоустроени и се експлоатиратъ отъ държавата и общините.

ДАННИ ЗА ПО-ГПЛѢМИТЪ ДЪРЖАВНИ МЕНЕРАЛНИ БАНИ.

Баня „ОВЧА КУПЕЛЪ“ — София

Разположена е на 590 м. надъ морското равнище и се намира на единъ километър отъ трамвайната спирка на линията София — Княжево. Банята е модерна сграда съ всички удобства за балнеолѣчение, слънце, калолѣчение и електрически и вжглекисели вани. Около нея има градина и паркъ. Температурата на водата е 31.5°, дебитъ 214 л. въ минута, радиоактивността е 20.5 емана.

Водата на минералната баня „Овча Купелъ“ има добро лѣчебно действие при: нервни заболявания, умствена и физическа преумора, вегетативни нервни смущения, заболяване на желзите съ вътрешна секреция, стомашно-чревни катари и хронически запекъ, катари на пикочополовата система, ревматични заболявания, ломбаго, ишиасъ, нѣкои сърдечно-сѫдови заболявания, болести по обмѣна на веществата и хронически интоксикации.

Баня „КНЯЖЕВО“ — София

Намира се въ предградие на София — Княжево — и е 650 м. надъ морското равнище. Свързана е съ трамвайна линия съ София и е на пътя София — Кюстендилъ. Температурата на минералния изворъ е 31.8°, дебитъ 243 л. въ минута и радиоактивностъ 3.5 емана.

Водата има добро лѣчебно действие при: нервни заболявания, умствена и физическа преумора, хронически катари на стомаха и червата, нѣкои заболявания въ черния дробъ, бъбреци, пикочния мехуръ и по кожата.

Баня „ГОРНА БАНЯ“ — София

Намира се въ предградие на София — Горна-Баня и е 660 м. надъ морското равнище въ склоновете на Люлинъ. Достъпна е съ всѣкакви превозни средства: влакъ, трамвай, автомобилъ и пр. Презъ сезона има редовна автобусна служба отъ София. Около банята има държавна и общинска градинки. Температурата на водата е 41.4°, дебитъ 130 литри въ минута.

Водата има добро лъчебно действие при следните заболявания: пъсъкъ и камъкъ въ жлъчния мъхуръ и бъбреци, както и възпаленията, дължащи се на същите причини, възпаление на женските детеродни органи, ревматични заболявания, нѣкои нервни и стомашно-чревни заболявания. Пиенето на горнобанската минерална вода е полезно и много разпространено. Въ специални стъкла водата се разпространява въ цѣлото царство. Горна-Баня е прочута не само у насъ, а вече и въ чужбина, отъ кѫдато лѣтно време идватъ за лъкуване. Посетителите на баните се ползватъ отъ бесплатна медицинска помощъ.

Баня „БАНКА“ – Софийско

Банки се намира на 18 км. отъ София и е разположено 606 м. надъ морското равнище въ полите на Люлинъ. Природата е красива, климатът е мекъ полупланински. Съобщенията съ София сѫ добре уредени. Презъ сезона за Банка циркулираат много влакове, автомобили, автобуси. Банка е единъ отъ най-добре уредените курорти въ България и банковите сгради сѫ най-modерни. Курортът се посещава презъ лѣтото и отъ чужденци. Климатът е мекъ. Температурата на водата е $37^{\circ}20$, а дебитът е 1170 л. въ минута.

Водата има лъчебно действие при следните заболявания: нервни и ревматични заболявания, нѣкои болести на сърдцето и кървоносните сѫдове, катари на горните дихателни пътища, стомашно-чревни заболявания, жлъчни и бъбречни болести, заболявания на женските детеродни органи, болести по обмъна на веществата. Посетителите на баните се обслужватъ съ бесплатна медицинска помощъ.

Баня „СОЛУ ДЕРВЕНТЪ“ – Ихтиманско

Разположена е на 535 м. надъ морското равнище и се намира на 2 км. отъ гара Костенецъ. Презъ сезона има автомобилни съобщения отъ гара Костенецъ. Има мекъ и приятенъ климатъ съ хубави околности. Минералната вода Солу Дервентъ е най-радиоактивната баня въ България. Радиоактивността ѝ е 560 емана. Температурата на водата въ минералния изворъ е $65^{\circ}4$, а дебита ѝ е 1030 л. въ минута. Има построенъ специаленъ модеренъ инхалаторъ – еманаторъ, а сѫщо и пъсъчно-кални бапи.

Водата оказва добро лъчебно действие при: ревматични заболявания, възпаление на женските детеродни органи, заболявания на жлъчния мъхуръ и бъбреци, кожни заболявания, възпаления на горните дихателни пътища, стомашно-чревни заболявания, нѣкои нервни заболявания, нѣкои сѫдови заболявания, възпаление на черепните кухини (синузитъ) и болести по обмъна на веществата. Минералната вода въ Солу Дервентъ е полезна при пие и се изнася по цѣлата страна. Посетителите на баните се обслужватъ съ бесплатна медицинска помощъ.

Баня „ХИСАРЯ“ – Карловско

Хисаря е разположена на 360 м. надъ морското равнище и се намира на 42 км. отъ Пловдивъ и на 16 км. отъ Карлово. За баните се отива съ всѣкакви превозни средства отъ Пловдивъ, съ влакъ, автомобил и пр. Климатът е мекъ и постояненъ. Баните сѫ известни още отъ най-стари времена. Като добъръ лъчебенъ центъръ, тъ сѫ били познати на тракийците, римляните и др., отъ чито времена има останали много стари и крепостната стена. Температурата на водата е отъ 35° – $49^{\circ}5$, а дебита е общо надъ 2000 л. въ минута.

Водите иматъ добро лъчебно действие при: възпаление и пъсъкъ въ жлъчния мъхуръ и бъбреци, нѣкои нервни заболявания, стомашно-чревни страдания, ревматични заболявания, възпаления на женските детеродни органи, болести по обмъна на веществата, хронически интоксикации, нѣкои сѫдови заболявания, катари на горните дихателни пътища и нѣкои кожни болести. Минералната вода отъ извора при Момина баня се изнася въ всички краища на България за вѫтрешно приемане. Посетителите на баните Хисаря се ползватъ съ бесплатна медисинска помощъ.

Бани „СТОЛѢТОВО“ – Карловско

Минералните бани при с. Столѣтово, наречени още Карасарлийски, се намират южно отъ с. Столѣтово и на 15 км. отъ Карлово. Край баните минава шосето Карлово–Пирдопъ и тъ сѫ разположени въ полите на Средна гора и въ Стремската долина. Мѣстността около Столѣтово е заобиколена съ планински върхове и околността е покрита съ гори, тя е запазена отъ силни въздушни течения, поради което климата е мекъ и умѣренъ.

Температурата на водата въ извора е $32^{\circ}20$ съ дебитъ 215 литра въ минута. Минералната вода по своя химиченъ анализъ се отнася къмъ групата на Алкалните води.

Столѣтовските минерални бани сѫ известни по своите лъчебни действия отъ незапомнени времена и въ тѣхъ успѣшно се лъкуватъ болни отъ ревматизъмъ, нервни разстройства, сърдечни заболявания, болести на вѫтрешните органи и др.

Минералниятъ изворъ е каотиранъ презъ 1927 год., а презъ 1937 и 1938 г. – банската сграда е наново ремонтирана, като при ноя е построена и отдѣлна сѫбле кална. Въ административно отношение банята въ Столѣтово се рижковиди отъ управлението на Хисарските държавни минерални бани.

Баня „ВЪРШЕЦЪ“ – Берковско

Вършецъ се намира въ подножието на Стара Планина и е разположенъ 300 м. надъ морското равнище и е на 32 км. отъ Враца и 17 км. отъ Берковица. Има великолепенъ здравословенъ планински климатъ и хубава природа. Дветъ бански сгради сѫ модерни и около тѣхъ има голѣмъ паркъ и градина отъ 700 декара. Топлиятъ изворъ има $36^{\circ}6$ съ радиоактивност 14'4 емана, а хладниятъ има температура $33^{\circ}1$ и $15^{\circ}6$ емана радиоактивност. Дебита на всѣки отъ тѣзи извори е по 182 л. въ минута.

Минералните бани Вършецъ иматъ добро лъчебно действие при: нервни заболявания, ревматични заболявания, болести по обмъна на веществата, заболявания на жлезите съ вѫтрешна секреция, хронически отравяния, сърдечно сѫдови заболявания, заболявания на женските детеродни органи, заболяванията на пикочните пътища и нѣкои стомашно-чревни заболявания. Посетителите на баните се обслужватъ съ бесплатна медицинска помощъ.

Баня „ВЕЛЬОВА БАНЯ“ – при с. Лаждене

Вельова баня се намира въ с. Лаждене, Пещерско по Челинското корито въ Родопите и е разположена на височината 765 м. надъ морското равнище. Температурата на водата е 42° .

Водата на „Вельова Баня“ действува успокоятелно върху нервната система и върху проявите на хронический ставенъ ревматизъмъ, ломбаго, ишиасъ, стари навѣхвания и счупвания на крайниците, смущения въ функцията на женските детеродни органи. Чрезъ пие и водата оказва добро действие при хронически катари на стомаха и червата, горните дихателни пътища, както и при заболявания на черния дробъ, бъбреци и др.

НАРЕЧЕНСКИ БАНИ – Асеновградско

Нареченските бани сѫ разположени на около 28 км. югозападно отъ гр. Асеновградъ на 620 м. надъ морското равнище. Нареченъ представлява съчетание на планински курорти съ минерална вода. Температурата на минералната вода е 30° съ общъ дебитъ 210 л. въ минута, а радиоактивността ѝ е 350 емана. Водата е бистра,

безцвѣтна, безъ особена миризма съ приятенъ лугавъ вкусъ. Поради планинския въздухъ красивата природа и доброто лѣчебно действие на водата Нареченските бани като курортъ иматъ голѣмо бѫдаше.

Добро лѣчебно действие оказва водата при следните заболявания: нервни болести, катари на stomаха и червата, особено при киселини, нѣкои смущения на женските дѣтеродни органи, хронически форми на ставния ревматизъмъ, катари въ пикочопроводните пжтища, нѣкои заболявания на черния дробъ и бѣбрецитъ, както и при нѣкои кожни болести.

Нареченското солено изворче. Така се нарича извора намиращъ се на 1 км. южно отъ баните въ мѣстността Герена при дебитъ 8 л. въ минута, температура 23^0 и радиоактивност 1130 емана. Той е най-богатия минераленъ изворъ у насъ съ радиеви еманации, водата му се употребява само за пиене и се разнася по цѣлата страна. Посетителите на баните се ползватъ съ бесплатна медицинска помощъ.

САПАРЕВА БАНЯ — Дупнишко

Сапаревите минерални бани сѫ разположени въ землището на с. Горна баня, Дупнишко; тѣ се намиратъ на 14 км. отъ Дупница на височина 725 м. надъ морското равнище. Температурата на минералната вода въ извора е 78.2^0 при дебитъ 77.5 л. въ минута, радиоактивността ѝ е слаба. Водата въ басейните и ваните предварително се охладнява въ специални резервоари.

Лѣчебното действие на водата има сѫщите лѣчебни показания като тая на Кюстендилските и Карловските бани и банята въ с. Каменица, Чепинско.

ХАСКОВСКИТЕ БАНИ при с. Брѣстово

Хасковските минерални бани отстоятъ на 20 км. западно отъ гр. Хасково въ землището на с. Брѣстово-Сусамъ и сѫ известни още подъ името „Сусамъ-Брѣстово“. Температурата на водата е 58^0 при извора. Дебита 1500 л. въ минута. Водата е бистра и съ миризма на сѣра. При тази баня се лѣкуватъ ревматични, нервни, гинекологически, кожни, стомашно-чревни и др. заболявания.

ЧИНОВНИЧЕСКО КООПЕРАТИВНО ВЗАЙМОСПОМОГАТЕЛНО Д-ВО

**СТОИ НА ПЪРВО МѢСТО ВЪ ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ИНДУСТРИЯ ВЪ БЪЛГАРИЯ
ТО Е ОСНОВАНО ПРЕЗЪ 1905 ГОДИНА
И ДНЕСЪ НАБРОЯВА НАДЪ 100,000 ЧЛЕНЦА КООПЕРАТОРИ.**

Застрахованъ капиталъ:

ПО ЖИВОТЪ	1,700,000,000 лв.
ПО ЖИЛИЩЕ	90,280,000 "
ПО ПОНАРЪ ИМА НАДЪ	25,000 "
Обекти за стойностъ	6,000,000,000 "

ЧИНОВНИЧЕСКОТО дружество сключва застраховки за ДЕЦА при най-либерални условия и кулантно изпълнение на задълженията. Родители, помислете за вашето дете! Гарантирайте бѫщето му!

Чиновническото дружество сключва застраховки и за **пенсия,**

съ която всѣки може да осигури известна сума за старини.

Чиновническото дружество намалява премиите на своите членове, защото последните участватъ реално въ печалбите му — до сега сѫ изплатени, като дивидентъ

60.732.663 лева.

Чиновническото дружество прие управлението на застраховките на българските граждани при Австрийския Фениксъ.

Печалбите на Чиновническото дружество сѫ предназначени за обществено полезни цели.

Чиновническото дружество полага грижи за подобрене здравето на своите членове и тѣхните деца. Създадени сѫ лѣчебни курортни станции за нуждаещите се членове въ Св. Константинъ — за деца, въ Вършецъ, Баня и Хисара — за възрастни.